

Міністерство освіти і науки України
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії

На правах рукопису
УДК 911.3

**СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК МАЛИХ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Галузь знань: 10 Природничі науки
Спеціальність: 106 Географія
Освітня програма: Економічна та соціальна географія

Магістерська робота
студентки 2-го курсу
ОР Магістр
Саковець Тетяни Олександрівни
Науковий керівник:
кандидат географічних наук, доцент
Пасько Володимир Феодосійович

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ.....	5
1.1 Сутність поняття «малі сільські поселення» та їх соціального розвитку.....	5
1.2 Методика соціально-географічних досліджень розвитку малих сільських поселень.....	11
1.3 Фактори та показники соціального розвитку малих сільських поселень.....	15
РОЗДІЛ 2. СТАН СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	19
2.1 Демографічна ситуація сільських поселень Волинської області.....	19
2.2 Стан трудових ресурсів сільських поселень Волинської області.....	28
2.3 Стан здоров'я населення сільських поселень Волинської області.....	31
2.4 Забезпеченість соціальною інфраструктурою сільських поселень Волинської області.....	34
2.5 Життєвий рівень населення сільських поселень Волинської області.....	38
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	45
3.1 Проблеми соціального розвитку малих сільських поселень Волинської області.....	45
3.2 Значення адміністративно-територіальної реформи у вирішенні соціальних проблем малих сільських поселень Волинської області.....	45
3.3 Стратегічне планування як ефективний засіб у вирішенні проблем соціального розвитку малих сільських поселень.....	50
3.4 Перцепційне сприйняття сільських поселень в стратегічних планах розвитку території.....	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність дослідження соціального розвитку малих сільських поселень полягає у загостренні проблем пов'язаних з їх розвитком, та навіть зникненням, деяких сільських населених пунктів, що у свою чергу спонукає до розробки шляхів стабілізації та альтернативних ідей розвитку українського села.

Малі сільські поселення потребують підвищеної уваги, так як часто залишаються осторонь від суспільного і політичного життя країни. Велика кількість об'єктів інфраструктури занепадає, а люди все більше виїжджають в міста. Самоврядування в таких селах не відіграє великої ролі або, часто, навіть не існує, тому не може вирішити свої проблеми самостійно. Ці території потребують модернізації та покращення умов проживання для людей.

Об'єкт дослідження: малі сільські поселення.

Предметдослідження: соціальний розвиток малих сільських поселень Волинської області.

Мета дослідження: здійснити комплексний аналіз соціального розвитку малих сільських поселень Волинської області.

Мета ставить перед собою досягнення таких завдань:

- визначити сутність поняття «малі сільські поселення» та їх соціальної складової;
- описати методикусоціально-географічних досліджень;
- надати характеристику основних факторів та показників соціального розвитку малих сільських поселень;
- здійснити аналіз сучасного стану соціального розвитку малих сільських поселень Волинської області;
- визначити основні проблеми соціального розвитку малих сільських поселень Волинської області;
- запропонувати шляхи вирішення проблем соціального розвитку.

Теоретико-методологічні основи соціально-географічних досліджень висвітлено в працях Н. В. Гусєвої, К. В. Мезенцева, Н. І. Мезенцевої, Л. М. Немець, К. Ю. Сегіди та інших. Вагомий внесок у дослідженні проблем розвитку сільських поселень зробили вітчизняні науковці: В.В. Бойко, І.Р. Залуцький, А.В. Лісовий, М.Й. Малік, О.І. Павлов, Х.М. Притула, П. Т. Саблук, В.П. Славов, М.П. Талавиря, М.А. Хвесик та багато інших.

За допомогою теоретичних методів індукції, дедукції, аналізу та синтезу було визначено сутність основних понять, таких як «сільські поселення», «сільські території», а також здійснено аналіз методологічних основ дослідження. Для оцінки соціального розвитку сільських поселень було проведено соціологічне опитування сільського населення методом анкетування. Статистичний метод використовувався при опрацюванні статистичних щорічників та окремих статистичних даних. Серед спеціальних географічних методів дослідження використовувався картографічний метод. Таким чином за допомогою карт було визначено регіональні особливості розвитку сільських поселень та їх сучасний стан. За допомогою графічного методу вдалось дослідити тенденції основних показників соціального розвитку. За допомогою методу порівняння визначено регіональні відмінності соціального розвитку сільських поселень.

У процесі дослідження використано такі методи: системний – для уточнення категоріального апарату; економіко-математичний і статистичний – при роботі з інформацією та аналітичними матеріалами; монографічний – у процесі аналізу стану розвитку сільських територій; логічний – для визначення позитивних соціальних та економічних ефектів, з метою узагальнення результатів і формування висновків.

Джерелами фактичних даних є матеріали навчальних посібників, статистичних щорічників, соціологічного опитування, а також інтернет-публікацій.

Структура роботи: робота складається із вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ

1.1 Сутність поняття «малі сільські поселення» та їх соціального розвитку

Різниця між поняттями сільських і міських населених пунктів, зазвичай, визначається за особливостями трудової діяльності та способом життя населення в них. В Україні, найпоширенішою формою розселення є сільські населені пункти, так як традиційно наша країна належить до землеробського регіону, а сільськогосподарська діяльність є поширеним видом прикладання праці. З появою міст, як специфічної форми розселення, з певним набором своїх функцій, поняття «сільське поселення» стало більш відмежованим. Саме завдяки суспільному поділу праці ми маємо чітке уявлення про сільську та міську місцевість. Також, прийнято вважати, що усі населені пункти, які не задовольняють критерії поняття «місто», варто відносити до сільських поселень.

Село є основною формою сільських поселень. В усі історичні періоди цей тип поселення використовувався по відношенню до різних форм сільського розселення. Проте наявність принципових відмін в суспільному устрої різних сільських населених пунктів потребує визначення нових, більш деталізованих термінів, які будуть звертати увагу на особливості тієї чи іншої території. До таких термінів можна віднести поняття хутори та слободи, які мають свої специфічні характеристики, що відрізняють їх від інших сільських поселень, зокрема за критерієм кількості населення.

Таким чином, у сучасному суспільстві, сільські поселення – це специфічна форма розселення населення, жителі якої можуть бути зайняті як у сільському господарстві, так і бути зайняті внесільськогосподарських галузях. За функціональним змістом та складом жителів, поселення, що розташовані в сільських місцевостях, можуть бути зовсім різними. Серед видів сільських поселень виділяють: села, слободи, хутори, лісництва [23].

Окрім поняття «сільські поселення» в науковій літературі та законодавстві широкого вжитку набули інші терміни «сільські території», «сільська місцевість», «село». Усі вони тісно між собою пов'язані та все ж не можуть ототожнюватись, так як мають принципову різницю.

Сільські території є предметом вивчення географічних, економічних, соціальних, екологічних та ін. наук.

Розглянемо трактування категорії «сільські території», які наведені в нормативно-правових документах та їх проектах.

У проекті закону України «Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості» [44] визначено, що сільська територія – це територія, на якій частка сільського населення у його загальній чисельності перевищує 15–50%. Також цей документ визначає поняття «чітко виражена сільська місцевість» та «сільська місцевість» за критерієм населення. Ці два поняття різняться між собою часткою сільського населення в його загальній структурі. Так, для чітко вираженої сільської місцевості вона має складати більше 50%, а для сільської місцевості – від 15 до 50%.

Проект закону України «Про упорядкування сільської поселенської мережі, поглиблення принципів місцевого самоврядування у сільській місцевості та сприяння деурбанізації народонаселення» [45], зазначає, що сільська місцевість – це територія, на якій розташовані сільські поселення (села, селища), сільськогосподарські та інші угіддя, ліси, водоймища, об'єкти транспортної та іншої інфраструктури, що обслуговуються мешканцями сільських населених пунктів.

Згідно цього ж документу, сільське поселення – це населений пункт, що облаштований об'єктами соціального, виробничого призначення та відповідною інфраструктурою, місце постійного проживання людей, зайнятих переважно у сільському господарстві, переробленні сільськогосподарської продукції або інших галузях (лісовому, водному господарстві, транспорті тощо).

В Законі України «Про сільськогосподарську дорадчу діяльність» від 17.06.2004 [47] поняття «сільська місцевість» визначена у вузькому розумінні і зводиться до того, що сільською місцевістю є будь-яка територія, що знаходиться за межами міста, а основним видом діяльності населення цієї території є сільськогосподарське виробництво.

Аналіз нормативно-правових документів та їх проектів, дозволяє стверджувати, що в законодавстві категорії «сільські території» та «сільська місцевість» вважаються тотожними. Більше того поняття «сільський населений пункт» та «сільське поселення» теж ототожнюють. Така ситуація, вказує на використання в цих документах територіального, або галузевого підходу до визначення сутності даних понять.

Щодо поняття «село», то пропонуємо розглянути його у двох значеннях, які вказані у словнику-довіднику з суспільної географії:

1) у вузькому значенні – це велике сільське поселення, яке відіграє роль місцевого центру для навколишніх сіл, а також, в якому, зазвичай, є церква і крамниця;

2) у широкому значенні – це сільське господарство та комплекс аграрних соціально-економічних відносин, які відрізняються від міських [13, с. 306]. Тобто визначення зводиться не лише до поселенського складника.

Сільська місцевість – це вся заселена територія країн і районів, що розташовується поза межами міських поселень, з її природними і зміненими людиною (антропогенними) ландшафтами, населенням і населеними пунктами (які належать до категорії сільських) [13, с. 307].

О.І. Павлов приділив чи не найбільше уваги понятійно-термінологічному апарату сільських територій. Він розглядає села не тільки як соціально-виробничі, культурно-побутові та адміністративні осередки, а звертає увагу на те, що сільські території включають: населення; сільськогосподарські та інші угіддя поза межами сільських поселень із розташованими на них виробничими об'єктами; органи самоврядування та громадські організації [14, 15, 16, 17].

На його думку, поняття «сільська місцевість» має визначатись відносно кожного окремого поселенського елементу – хутору, села, селища, – але не сільських територій як їх сукупності. Вчений зазначає, що сільські території мають руральний характер, оскільки господарська діяльність в їх межах відбувається у безпосередньому зв'язку з природним середовищем, що дуже суттєво відрізняє їх від міських поселень [14].

М.Й. Малік та М.А. Хвесик надають наступне визначення: сільська територія – історично сформована в історично визначених межах системна сукупність, що поєднує в собі організаційно-територіальну (село, район) і територіальнофункціональну приналежність (виробництво, переробка, реалізація) сільськогосподарської продукції [6, с. 3].

На думку І.Р. Залуцького, сільська територія – це відокремлена включно із затвердженими межами міста або селища міського типу, ідентифікована за геопросторовою ознакою та адміністративною підпорядкованістю територія адміністративно-територіального утворення з відповідними структурою, умовами, ресурсами, властивостями та характеристиками [5, с. 34].

Типізація та класифікація сільських поселень допомагає здійснювати статистичний облік і науковий аналіз різних сільських населених пунктів. Напрямок, за яким здійснюється класифікація чи типізація визначається конкретним завданням наукового дослідження. Села можна поділяти залежно від кількості хат, відповідно до характеру прикладання праці, за кількістю населення, за ступенем поєднання в сільських населених пунктах промислового і сільськогосподарського виробництва, за функціями тощо.

Важливою є систематизація поселень за їхніми функціями. Функціональна характеристика поєднується зі структурою населення, з господарською діяльністю, з розвитком продуктивних сил і виробничих відносин, тобто з тими явищами, які поєднують поселення в єдину систему, виявляють зв'язок міського і сільського розселення.

В Україні можна виділити наступні типи сільських поселень за виробничим профілем [17]:

- сільськогосподарські;
- несільськогосподарські;
- змішані.

Основною виробничою функцією сільськогосподарських поселень є сільськогосподарське виробництво.

Щодо несільськогосподарських сільських поселень, то їх поява тісно пов'язана з процесом урбанізації. Такі поселення розташовані у безпосередній близькості до міст, лісопромислових районів, біля залізничних станцій, дачних поселень. Вони не мають безпосереднього зв'язку із сільським господарством, але незначна людність цих поселень не дозволяє віднести їх до категорії міст.

За виробничою функцією, більшість сільських поселень належать до змішаної форми. Це означає, що окрім сільськогосподарського виробництва, частина населення зайнята у інших сферах прикладання праці, наприклад, в промисловості, сфері послуг, лісовому господарстві та ін.. Такі поселення, зазвичай, виконують роль місцевих адміністративних економічних та культурних центрів.

Одним з критеріїв типізації поселень, в тому числі сільських, є їх людність. Першу типологію людності території України виконали С. Мохначук, Ф. Заставний, М. Ковтонюк, Г. Анісімова та ін.[56].

Л. Немец за чисельністю населення виділяє такі групи сільських поселень: до 500 осіб – малі села, від 501 до 1000 осіб – середні села, більше 1001 осіб – великі [31, с. 7].

Серед підгруп можна виділити такі: до 50 осіб, 51-100 осіб, 101-200 осіб, 201-500 осіб, 501-1000 осіб, 1001-1500 осіб, 1501-2000 осіб, 2001-2500 осіб, 2501-3000 осіб, понад 3000 осіб [31, с.7].

Важливим для соціально-географічних досліджень є визначення соціального розвитку сільських поселень. Адже саме з визначення зрозуміло, які сфери і напрями діяльності мають бути проаналізовані під час дослідження.

Соціальний розвиток сільських населених пунктів – це якісні зміни в комплексі суспільних відносин, які виникають у зв'язку з облаштуванням сільських територій, соціальним і матеріальним забезпеченням достатнього життєвого рівня сільського населення на рівні стандартів сучасного розвитку суспільства, а також вільного розвитку кожного селянина, що передбачає задоволення його потреб матеріального, морального, духовного та фізичного характеру. Варто зауважити, що в питаннях соціального розвитку сільських поселень ключовим елементом виступає саме людина.

Таким чином, підсумовуючи, можемо зазначити, що поселенський складник сільських населених пунктів руральний за типом забудови і способом життя населення. Виробнича спеціалізація, яка характеризується сільськогосподарським виробництвом та специфічна система розселення визначають принципові відмінності у розумінні понять сільська та міська місцевість.

Соціальний складник сільських поселень ставить на визначальне місце людину, соціум, громаду. Це пов'язано з тим, що саме люди створюють конкретне сільське поселення, використовують потенціал та здатні ефективно його розвивати. Кожне сільське утворення повинно бути комфортним середовищем для його жителів.

Отже, інтереси і потреби кожної сільської території повинні розглядатися, формуватися й задовольнятися передусім як інтереси і потреби певної територіальної громади, формувати для неї загалом і для кожної окремої людини найбільш прийнятний спосіб буття.

1.2 Методика соціально-географічних досліджень розвитку малих сільських поселень

У соціальній географії виділяють теоретичні, емпіричні та прикладні дослідження [12, с. 61].

Теоретичні дослідження направлені на побудову теорії і формування нового знання, а також на встановлення зовсім нових понять, наукових категорій, які відбивають істотні властивості соціально-географічних явищ, процесів та станів.

Емпіричне дослідження передбачає отримання знання, яке буде зафіксоване фактом. Результатом такого дослідження є система знань та емпіричних залежностей. По суті це набір фактів, які допомагають досліднику зробити певний науковий висновок.

Прикладні соціально-географічні дослідження спрямовані на практичне вирішення проблем, які постають в процесі дослідження

Серед соціально-географічних досліджень виділяють такі типи [12, с. 62]:

- польові – проводяться безпосередньо в середовищі існування об'єкта дослідження, тобто вивчають його соціальний контекст в природніх умовах. В таких дослідження часто використовують методи опитування, анкетування на місці (в соціальному середовищі). Мета такого дослідження полягає у зборі соціологічної інформації, яка дуже часто, може бути відсутня в державних службах статистики.
- панельні – це повторне дослідження, яке базується на вивченні змін, що відбуваються з певною частиною соціуму за певний проміжок часу.
- лонгітюдні – повторні дослідження, які мають на меті тривале періодичне спостереження за одним і тим же об'єктом соціологічного дослідження.

- міждисциплінарні (комплексні) – в процесі таких досліджень відбувається співпраця представників різних наукових напрямів у вирішенні практичної проблеми.

Сучасна наука прагне комплексно підходити до вивчення сільських територій з позиції їх практичної організації, якомога оптимальнішого використання існуючих можливостей і наявних засобів.

Загальними методичними засадами комплексного аналізу і оцінки розвитку сільських територій є системний, функціональний, програмно-цільовий, синергетичний підходи [30].

В межах системного підходу до аналізу об'єкта дослідження формулюється проблема, мета та завдання його вивчення, визначається на теоретичному рівні напрями його розвитку, проводиться аналіз проблем розвитку та пропонуються моделі їх розв'язання, а також розробляється стратегія його розвитку та приймаються рішення щодо ресурсного його забезпечення.

Використання функціонального підходу обумовлене необхідністю виявлення особливостей інституційного впливу на функціонування та ефективність розвитку суб'єктів підприємництва в аграрній сфері; розвиток сільських поселень, відтворення населення сільської місцевості та її демографічного потенціалу; розвиток соціальної інфраструктури та впровадження ефективної системи надання державних і соціальних послуг; забезпечення відновлення трудових ресурсів та покращення медичного та іншого обслуговування населення у сільській місцевості.

За допомогою програмно-цільового підходу до регулювання та забезпечення сталого розвитку сільських територій визначається комплекс цілей, головної мети і досягнутих результатів в сфері господарської діяльності та аграрного виробництва.

Економічний аналіз в межах синергетичного підходу базується на таких методологічних засадах як відкритість територіальної соціально-економічної

системи, нерівномірності розвитку соціальних і економічних явищ і процесів в межах системи, незворотність еволюційного її розвитку.

Використання такого підходу дозволяє враховувати невизначеність обов'язкових причинно-наслідкових залежностей, безсистемного характеру розвитку природно-господарських систем.

У світовій практиці широко застосовується багатокритеріальний підхід до визначення сільських територій. В межах цього підходу, сільські території розглядаються в якості [5, с. 35]:

- 1) простору, де система поселень та інфраструктурних елементів займають невелику частину природнього ландшафту;
- 2) природнього середовища, де переважають природні ландшафти;
- 3) поселення з низькою щільністю населення (до 10 тис. осіб на кв. км.)
- 4) місця, де переважна частина трудових ресурсів зайнята в аграрній сфері;
- 5) території, де ціна землі є відносно низькою;
- 6) місцевості, що характеризується високими трансакційними витратами, пов'язаними з великими відстанями від міст і низьким розвитком інфраструктури.

Важливим є історичний підхід, оскільки за останнє сторіччя розуміння категорії «сільська територія» та усього того, що з цим простором зв'язано, постійно змінювалось. Зміна підходу до визначення обумовлена змінами форм державного управління.

Територіальний підхід пов'язує сільські території з територією, географічним утворенням, місцевістю поза містами, яка має певні ресурси та місцеві органи управління.

Структурний підхід дозволяє розглядати сільську територію в якості визначеного утворення, структури, сукупності, частини, елементів, які мають різні функціональні компоненти (природно-ресурсний, інституційний, економічний, екологічний та соціальний).

Загалом, слід констатувати, що формування і розвиток теоретико-методологічного та методичного забезпечення дослідження та прогнозування соціально-економічного розвитку сільських територій в Україні перебуває в активній фазі свого становлення. Цей процес вимагає перегляду традиційних підходів та розробки нових, що матимуть комплексний характер.

М. Тимошенко пропонує наступний алгоритм аналітичного дослідження розвитку сільських територій. Він включає три етапи [55]:

Перший етап – підготовчий (початковий) етап. На цьому етапі визначаються мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження сталого розвитку сільських територій, вибираються методи його здійснення та джерела інформації.

Другий етап – розрахунково-аналітичний етап, який передбачає діагностику сталого розвитку соціальної, економічної та екологічної складових сільського розвитку.

Третій етап – завершальний. Він передбачає прогнозування, моделювання та створення сценаріїв розвитку сільських територій (поселень), а також розробку шляхів подолання проблем пов'язаних з їх розвитком.

Під час нашого дослідження, ми використовували системний підхід для вивчення соціального розвитку сільських поселень, тобто ми розглядали соціальну систему села, як набір взаємопов'язаних між собою елементів, де зміна одного, неминуче призводить до зміни усіх. Таким чином, методика нашого дослідження складалась з декількох етапів:

1. Збір та узагальнення теоретичного матеріалу з досліджуваної теми. На цьому етапі за допомогою теоретичних методів індукції, дедукції, аналізу та синтезу було визначено сутність основних понять, таких як «сільські поселення», «сільські території», «соціальний розвиток», а також здійснено аналіз методологічних основ дослідження. Окрім того методом типізації визначено типи сільських населених пунктів.
2. Оцінка соціального розвитку сільських поселень. На цьому етапі було проведено соціологічне опитування сільського населення методом

анкетування. Статистичний метод використовувався при опрацюванні статистичних щорічників та окремих статистичних даних. Серед спеціальних географічних методів дослідження використовувався картографічний метод. Таким чином за допомогою карт було визначено регіональні особливості розвитку сільських поселень та їх сучасний стан. За допомогою графічного методу вдалось дослідити тенденції основних показників соціального розвитку. За допомогою методу порівняння визначено регіональні відмінності соціального розвитку сільських поселень.

3. Виявлення проблем соціального розвитку сільських поселень та розробка шляхів вирішення цих проблем.

1.3 Фактори та показники соціального розвитку малих сільських поселень

Оцінка впливу кожного сільського поселення на розвиток регіону в цілому набуває сьогодні особливого значення. Ступінь впливу сільської території на розвиток регіону можна здійснити за допомогою факторів розвитку. Вони повинні допомагати органам місцевого самоврядування при прийнятті управлінських рішень. На наш погляд, система факторів соціального розвитку має найбільший вплив на розвиток сільських поселень (рис. 2.1.).

Фактори соціального розвитку повинні визначати параметри, які дають можливість об'єктивно оцінити стан соціального розвитку населеного пункту. Вони фіксують норми та задають орієнтири соціального розвитку сільської території регіону з точки зору забезпечення його розвитку.

Важливими для здійснення соціально-географічних досліджень є демографічні фактори, які характеризують динаміку чисельності населення, визначають показники народжуваності, смертності та природного приросту, старіння населення, а також зміни у віковій структурі, проблеми міграційного руху.

Стан здоров'я сільських жителів безпосередньо пов'язаний з демографічною ситуацією та впливає на загальну відтворюваність населення, тому важливими показниками під час вивчення проблем соціального розвитку сільських територій є середня тривалість життя людини, загальна захворюваність населення, а також захворюваність за окремими видами хвороб.

Стан трудових ресурсів характеризують такі показники як частка працездатного населення, рівень економічної активності населення, рівень зайнятості та безробіття, навантаження на одне робоче місце, а також заробітна плата. Під час дослідження ринку праці важливо проаналізувати кон'юнктуру ринку, визначити основні напрямки прикладання праці та зробити висновок щодо їх актуальності в даній місцевості. Варто дослідити матеріальну та нематеріальну складову заохочення працюючих.

Щодо показників, які характеризують рівень та якість життя, то до них можна віднести грошові доходи на душу населення, витрати населення за основними статтями витрат (тут важливо визначити частку грошових доходів, яку населення витрачає на харчування та задоволення своїх базових потреб), частку населення з реальними доходами нижче прожиткового мінімуму, динаміку кількості зареєстрованих шлюбів, забезпеченість населення об'єктами інфраструктури та доступність до соціальних послуг.

Стан соціальної інфраструктури, у свою чергу, характеризується значною кількістю своєрідних показників, серед яких: забезпеченість населення закладами дошкільної та середньої освіти, закладами охорони здоров'я та поштовогосв'язку, наявністю закладів культури та проведення дозвілля. Важливим є не тільки кількісний показник забезпечення, а і якість об'єктів інфраструктури та послуг, що в них надаються. Під час дослідження стану соціальної інфраструктури увага звертається і на якість доріг, які сполучають села з адміністративними центрами, а також на водопостачання та водовідведення в населених пунктах. Якість мобільного зв'язку та інтернет-покриття теж є параметрами для визначення стану соціальної інфраструктури.

На нашу думку, соціальна інфраструктура має бути не лише функціональною, а й естетично привабливою, адже від того як люди сприймають своє місце проживання, частково, залежить і задоволення власним рівнем життя.

Під час досліджень соціального розвитку доцільно буде проаналізувати криміногенну ситуацію, а також рівень поширення таких негативних явищ, як, зокрема, алкоголізм, наркоманія, СНІД.

Загалом, за допомогою факторів соціального розвитку сільських поселень та показників виділених на їх основі, можна дослідити стан соціального розвитку конкретного населеного пункту, визначити основні тенденції та спрогнозувати можливі сценарії розвитку досліджуваних явищ та об'єктів.

РОЗДІЛ 2. СТАН СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Демографічна ситуація сільських поселень Волинської області

Станом на 1 січня 2020 року на території Волинської області знаходяться 1054 сільські населені пункти (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Кількість сільських населених пунктів у Волинській області станом на 1 січня 2020 р.

Район	Особливо малі села, хутори (до 100 жителів)	Малі села (від 101 до 500 жителів)	Середні села (від 501 до 1000 жителів)	Великі села (1000 жителів і більше)	Всього
Володимир-Волинський	18	47	9	3	77
Горохівський	10	55	22	3	90
Іваничівський	5	33	19	1	58
Камінь-Каширський	5	17	24	18	64
Ківерцівський	4	38	21	9	72
Ковельський	11	62	14	4	91
Локачинський	11	30	10	2	53
Луцький	8	33	22	20	83
Любешівський	3	19	13	11	46
Любомльський	10	37	18	3	68
Маневицький	2	36	23	8	69
Ратнівський	12	27	15	13	67
Рожищенський	9	41	14	2	66
Старовижівський	4	22	16	4	46
Турійський	14	55	5	0	74
Шацький	6	18	2	4	30
Волинська область	132	570	247	105	1054

Складено на основі [3]

Особливо малих сіл в області нараховується 132. Найбільше їх в Володимир-Волинському районі – 18 сіл, а також в Турійському (14) та Ратнівському (12). Малих сіл з кількістю жителів від 101 до 500 в області налічується 570. Найбільша кількість таких населених пунктів в Ковельському, Турійському, Горохівському районах. Сіл з кількістю жителів від 501 до 1000 найбільше в Камінь-Каширському, Маневицькому, Луцькому та

Горохівському районах. Великі села знаходяться в Луцькому та Камінь-Каширському районах, а в Турійському районі немає жодного великого села.

В Турійському районі частка сільських населених пунктів з населенням до 500 осіб становить більше 90%. В Шацькому, Ковельському, Рожищенському, Володимир-Волинському та Локачинському районах відсоток таких сіл становить від 76% до 90%, що теж є досить високим показником. Майже в усіх районах, окрім Камінь-Каширського, частка малих сільських поселень від загальної кількості сіл становить більше половини (рис. 2.1.).

Рис. 2.1. Частка малих сільських поселень від загальної кількості сіл в районах Волинської області станом на 1 січня 2020 р.

Складено за даними [3]

Чисельність наявного населення області, за оцінкою, на 1 січня 2020р. становила 1031,4 тис. осіб, 539,2 тис. проживали в міській, 492,2 тис. – у сільській місцевості (рис. 2.2). Частка сільських мешканців у структурі населення області переважає середнє значення по Україні (30,5%). Також, варто зазначити, що динаміка структури населення вказує на неспинне збільшення частки міського населення з 1991 року та зменшення сільського з 2002 р. (рис. 2.3).

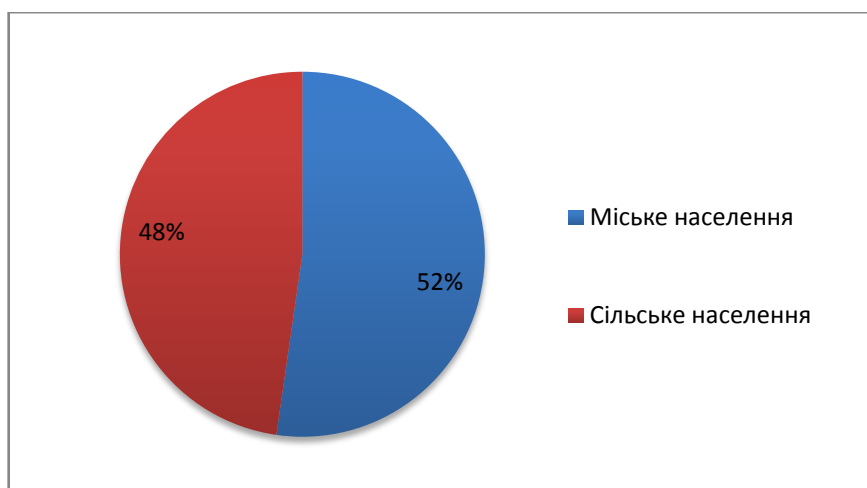

Рис. 2.2. Міське і сільське населення Волинської області станом на 1 січня 2020 р.

Складено за даними [3]

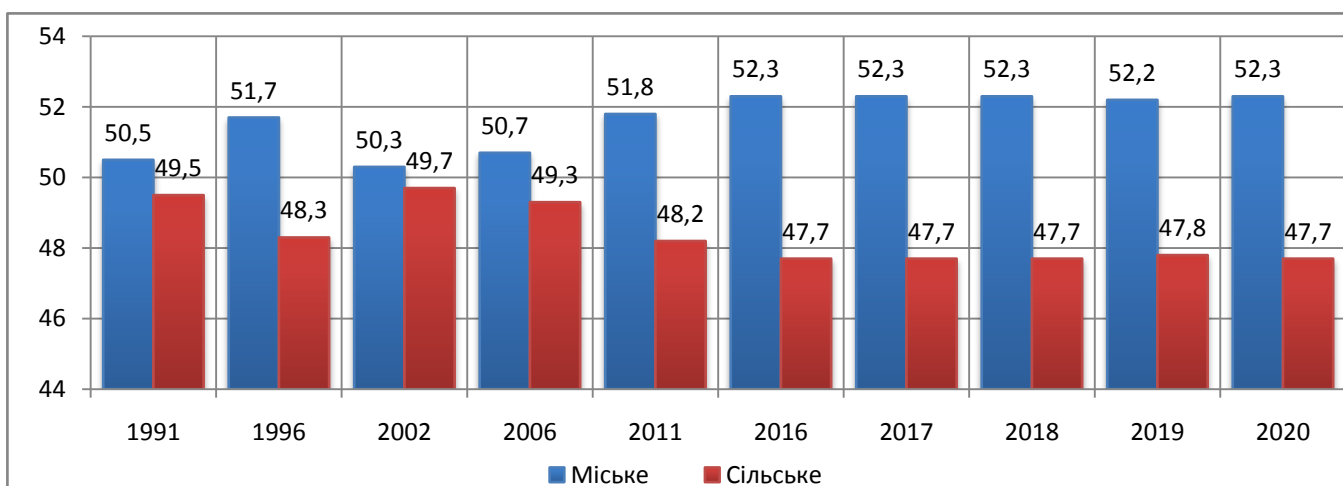

Рис. 2.3. Структура наявного населення за місцем проживання станом на 1 січня відповідного року, % до всього населення)

Складено за даними [3]

Найбільша кількість сільського населення проживає в Володимир-Волинському та Луцькому районах (більше 90% від загальної кількості населення). Найменше в Шацькому, Турійському, Любомильському, Рожищенському та Ківерцівському районах – 60-70%. Загалом, в районах області проживає більше 60% сільського населення (рис. 2.4.).

Рис. 2.4. Частка сільського населення в загальній кількості населення районів Волинської області, станом на 1 січня 2020 р.

Складено за даними [3]

За 2019р. внаслідок природного та міграційного скорочення кількість жителів зменшилась на 3909 осіб або на 3,8 особи у розрахунку на 1000 наявного населення. Скорочення в міській місцевості становило 1500 осіб, а в сільській – 2409. Природне скорочення сільського населення було 1729 осіб, а міграційне – 680 (Додаток А).

У 2019 р. природній приріст спостерігався лише в Камінь-Каширському та Луцькому районах, а найбільші показники природного скорочення були в Іваничівському та Горохівському (рис. 2.5.) .

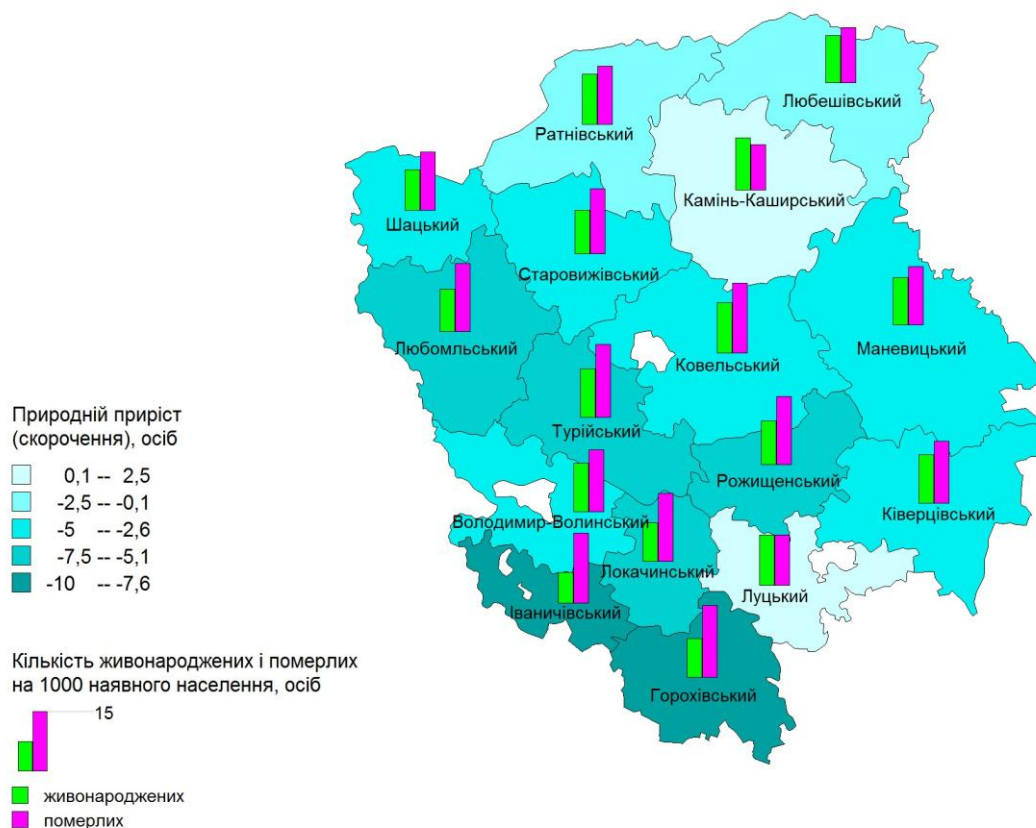

Рис. 2.4. Відтворення сільського населення Волинської області, станом на 1 січня 2020 р.

Складено за даними [3]

Чисельність сільського населення за останні 5 років скоротилась майже на 5 тис. осіб (рис. 2.6.).

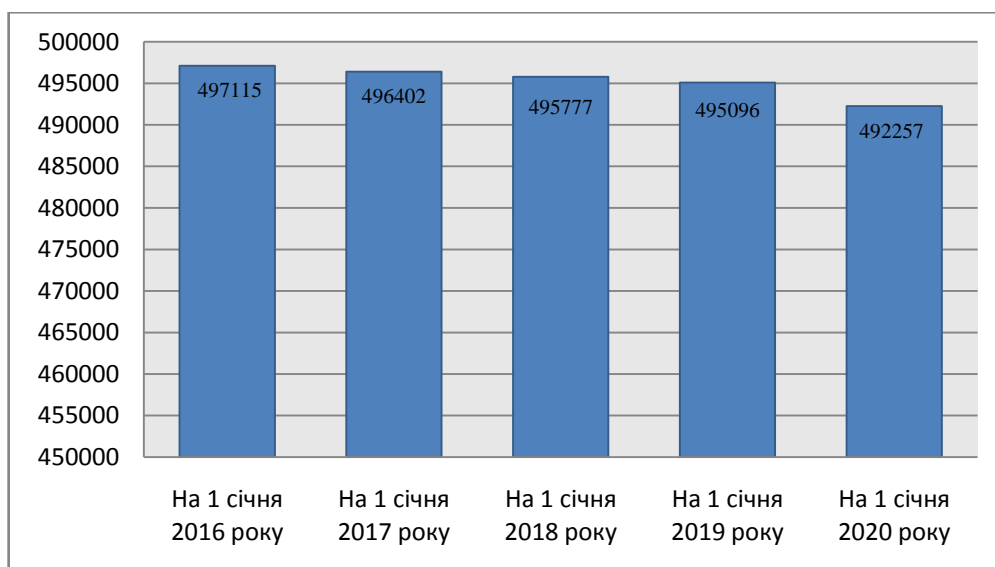

Рис. 2.6. Чисельність наявного населення сільських населених пунктів Волинської області (осіб).

Складено за даними [3]

В Горохівському районі Волинської області сільське населення скоротилось на 1260 осіб за період з 2016 по 2020 роки. Також значне скорочення відбулось у Маневицькому (928 осіб), Любомльському (886 осіб), Любешівському (815 осіб) та Володимир-Волинському (802 особи) районах. Окрім природного скорочення, значний відтік населення Горохівського та Володимир-Волинського районів відбувається за рахунок переїзду населення у великі міста області (табл. 2.2).

Жителі сіл Володимир-Волинського району виїжджають до таких міст як Володимир-Волинський та Нововолинськ. Горохівський район межує з Луцьким, а також Львівською областю. Тому значна частина сільського населення району обирає кращі умови життя у більш розвинених містах: Львові і Луцьку.

В Маневицькому, Любомльському та Любешівському районах скорочення сільського населення відбувається значною мірою через відсутність достатньої кількості робочих місць, а також через непридатність земель для ведення сільського господарства, що у свою чергу спричинено заболоченням території та значною її лісистістю. Населення цих районів виїжджає до великих

міст або, нажаль, закордон. Таку тенденцію підтверджує і статистика, з 2016 року по 2020 роки кількість сільських жителів в Луцькому районі збільшилась на 3301 особу, що підтверджує бажання людей жити і працювати ближче до обласного центру. Хоч незначне, але збільшення сільських мешканців відбулось і у Ковельському районі.

Таблиця 2.2. Скорочення/приріст сільського населення Волинської області з 2016 по 2020 рр.

Район	Скорочення/приріст населення з 2016 року по 2020 р.
Володимир-Волинський	-802
Горохівський	-1260
Іваничівський	-639
Камінь-Каширський	-33
Ківерцівський	-98
Ковельський	+10
Локачинський	-657
Луцький	+3301
Любешівський	-815
Любомльський	-886
Маневицький	-928
Ратнівський	-143
Рожищенський	-484
Старовижівський	-692
Турійський	-454
Шацький	-278

Складено на основі [3]

Міграційний рух сільського населення області вказує на те, що кількість прибулих з 2015 по 2018 роки переважала кількість вибулих (рис. 2.7.). Така статистика пов'язана безпосередньо з військом конфліктом на Сході України, так як значна частина населення східних областей були внутрішньо-переміщені, зокрема і до Волинської області. Також варто зазначити, що кількість сільського населення з 2015 року збільшувалась не в усіх районах

області. В Горохівському, Камінь-Каширському, Любешівському, Маневицькому, Ратнівському, Рожищенському районах спостерігалось міграційне скорочення.

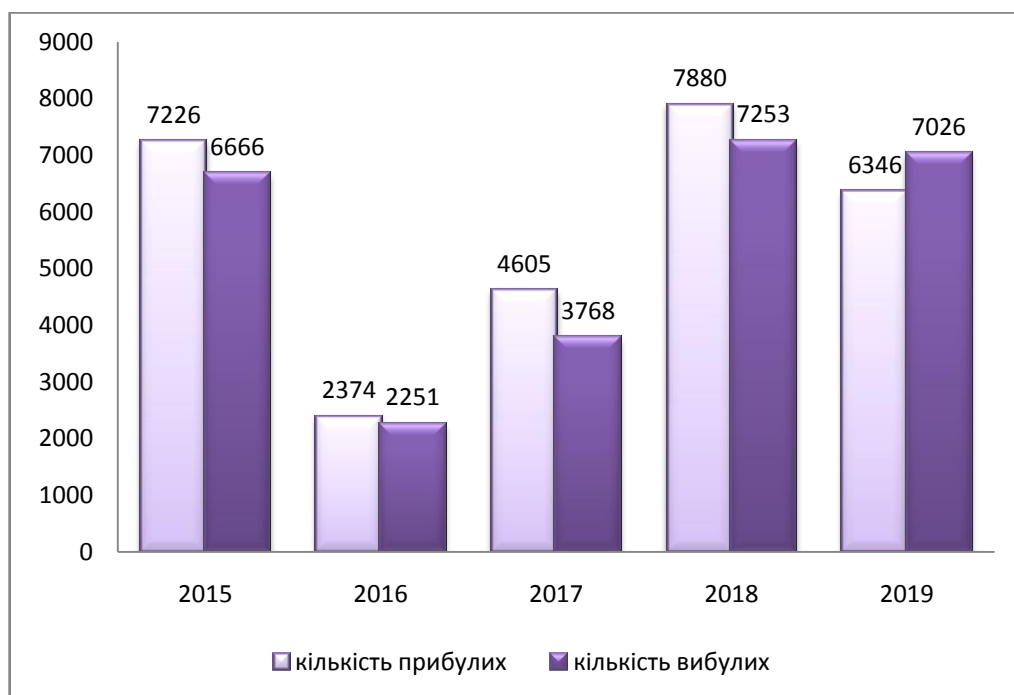

Рис. 2.7. Міграційний рух населення в сільських поселеннях Волинської області (осіб).

Складено за даними [3]

Демографічне навантаження особами у віці 0-15 років та 60 і старше на 1000 осіб постійного населення віком 16-59 років в міській місцевості складало 639 осіб, а в сільській – 710 (табл.2.3).

Таблиця 2.3. Демографічне навантаження на населення у віці 16–59 років та 15–64 роки Волинської області (на 1 січня 2020 року, осіб)

	На 1000 постійного населення					
	у віці 16–59 років			у віці 15–64 роки		
	загальне навантаження	особами у віці		загальне навантаження	особами у віці	
		0–15 років	60 років і старше		0–14 років	65 років і старше
Міська місцевість	639	318	321	450	265	185
Сільська місцевість	710	384	326	534	325	209

Складено на основі [3]

Середній вік сільського населення Волинської області станом на 2019 р. складав 37,6 років, для чоловіків цей показник становив 35,1 рік, а для жінок – 40,0 років. Для порівняння в містах Волинської області середній вік чоловіків становить 36,3 років, а для жінок – 41,0. Тобто в сільській місцевості населення старішає швидше ніж в міській. Також, варто зауважити що в деяких районах середній вік жінок і чоловіків є нижчим середнього по області. Така ситуація спостерігається в Камінь-Каширському (34,9), Ківерцівському (36,9), Ковельському (37,3), Луцькому (36,8), Любешівському (35,9), Маневицькому (36,4) та Ратнівському (36,1) районах.

Традиційно, народжуваність в сільській місцевості залишається на вищому рівні. Станом на 2019 р. коефіцієнт народжуваності серед жінок, які проживають в сільській місцевості майже на 0,4 був вищим ніж аналогічний показник для жінок, які проживають в місті. Але динаміка цього коефіцієнту з 1990 р. вказує на те, що і в міській, і в сільській місцевості жінки стали народжувати менше дітей (рис. 2.9)

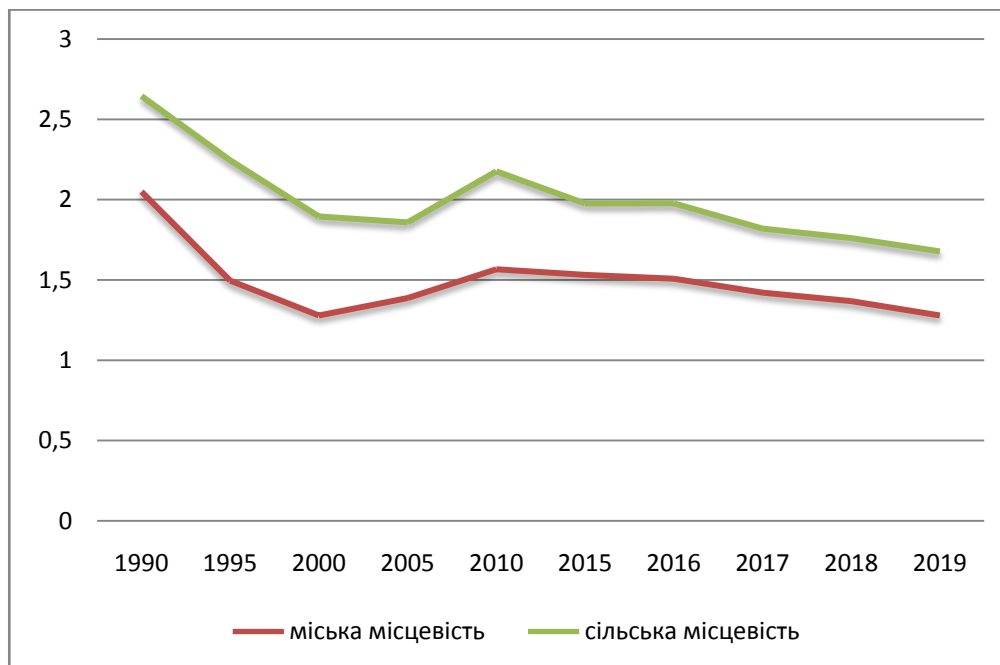

Рис. 2.9. Динаміка сумарного коефіцієнту народжуваності за типом місцевості у Волинській області (осіб на 1 жінку)

Складено за даними [3]

2.2 Стан трудових ресурсів сільських поселень Волинської області

Трудові ресурси є рушійною силою розвитку регіону. Податки сплачені працівниками формують місцевий бюджет громади та створюють можливості для її подальшого розвитку. Дослідження стану трудових ресурсів є однією з важливих складових при визначенні соціального розвитку сільських поселень, зокрема і малих. Розглянемо основні тенденції стану трудових ресурсів сільських поселень Волинської області.

Рівень економічної активності сільського населення Волинської області у 2018 році на 4,2% був меншим ніж міського, а рівень зайнятості менший на 5,8% (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. Економічна активність населення Волинської області за статтю та місцем проживання у 2018 р. (в середньому за період)

	Одиниця виміру	Все населення	Міське населення	Сільське населення
Економічно активне населення				
- у віці 15-70 років	тис. осіб	418,1	233,3	184,8
- працездатного віку		413,5	230,1	183,4
Рівень економічної активності	у % до населення			
- у віці 15-70 років	відповідної вікової групи	55,8	57,7	53,5
- працездатного віку		64,2	66,8	61,2
Зайняте населення				
- у віці 15-70 років	тис. осіб	366	208,2	57,8
- працездатного віку		361,4	205	156,4
Рівень зайнятості	у % до населення			
- у віці 15-70 років	відповідної вікової групи	48,8	51,5	45,7
- працездатного віку		56,1	59,5	52,2

Складено на основі [3]

Кількість безробітних осіб серед сільського населення теж була більшою ніж в міських населених пунктах (27 тис. осіб проти 25,1 тис. осіб). Це засвідчує і рівень безробіття населення: в сільських населених пунктах

Волинської області він становив 14,7% що на 3,8% більше ніж в міських (табл. 2.5).

На ринку праці к сільській місцевості Волинської області спостерігаються часті трудові міграції за кордон, в сусідні Польщу, Угорщину, Словаччину, а також Чехію, Німеччину та Австрію. Така ситуація пояснюється неможливістю молодих спеціалістів влаштуватись у рідному селі на роботу з достойною оплатою праці. Високий рівень безробіття та низька оплата праці і досі лишаються нагальними проблемами малих сільських поселень Волині.

У структурі зайнятості населення і попиту на робочу силу за галузевою та професійною ознакою сільської місцевості, переважає соціальна сфера та сільське господарство для яких рівень оплати праці є найнижчим у цілому по господарстві. Це призводить до актуальної для нашого часу проблеми як зниження престижності професій. У першу чергу це стосується освіти та професіям сільського господарства. Слід зазначити, що саме низький рівень оплати праці у соціальній сфері є великою перешкодою для працевлаштування навіть при наявності вакансій. Необхідною умовою для збалансованого рівня оплати праці на нашу думку є запровадження погодинної оплати праці, а також відмова від підвищення мінімальної заробітної плати.

Таблиця 2.5. Рівень безробіття населення Волинської області, 2018 р.

	Одиниця виміру	Все населення	Міське населення	Сільське населення
Безробітне населення (за методологією МОП)	тис. осіб			
- у віці 15-70 років		52,1	25,1	27
- працездатного віку		52,1	25,1	27
Рівень безробіття населення (за методологією МОП)	у % до економічно активного населення відповідної вікової групи			
- у віці 15-70 років		12,5	10,8	14,6
- працездатного віку		12,6	10,9	14,7
Економічно неактивне населення	тис. осіб			
- у віці 15-70 років		331,6	171	160,6
- працездатного віку		231	114,5	116,5

Складено на основі [3]

Ринок праці Волинської області характеризується високим рівнем самозайнятості населення на підсобних селянських господарствах. До самозайнятого населення відносять зайнятих в особистому підсобному господарстві, а також тих, які залучаються до робіт у підсобних господарствах населення без оплати праці. Така тенденція на ринку праці сільської місцевості регіону, зумовлена відсутністю можливостей для переорієнтації господарської діяльності у більш ефективну форму. Мова йде про фермерські господарства. Тому, єдиним шляхом вирішення даної проблеми, є стимулювання високоефективного виробництва, а саме створення усіх умов для функціонування фермерських господарств, що у свою чергу сприятиме підвищенню рівня доходів населення.

Особисті селянські господарства займають провідні позиції з виробництва сільськогосподарської продукції й залишаються основним джерелом доходів сільського населення. В основному це господарства сімейного типу, що виробляють, споживають та реалізують сільськогосподарську продукцію.

Особисті селянські господарства залишаються переважаючою формою господарювання в аграрному секторі області. За 2018 рік домогосподарства виробили продукції на суму 3,9 млрд гривень, або 55% у загальному виробництві. Упродовж останніх років утримується тенденція поступового скорочення їх частки у загальнообласному виробництві сільськогосподарської продукції.

У Волинській області, здебільшого, невеликі фермерські та особисті селянські господарства займаються вирощуванням овочів та картоплі.

Для того щоб вирішити ряд проблем на ринку праці сільської місцевості, необхідно створити усі умови для функціонування фермерської форми господарювання. У першу чергу, можливість збільшення заробітку покращить купівельну спроможність населення та сприятиме поверненню молоді у сільську місцевість. Це дуже важливо з точки зору психологічного сприйняття у суспільстві та відкриває кращі можливості для самореалізації населення.

2.3 Стан здоров'я населення сільських поселень Волинської області

Важливим індикатором соціального розвитку населення є стан його здоров'я. Від нього безпосередньо залежить відтворюваність населення та продовження нації. Виявлення причин смертності населення є необхідним етапом під час створення програм регіонального розвитку, адже людина в таких програмах має поставати ключовим елементом.

В Україні існує проблема недостатнього медичного забезпечення і безвідповідальності населення щодо свого здоров'я. Особливо вона поширена в сільській місцевості. Вживання алкоголю та тютюну є звичними речами для селян. Згубні звички супроводжуються незбалансованим харчуванням, стресами та поганим сном. Також, в багатьох українських селах відсутні заклади охорони здоров'я, що призводить до несвоєчасного лікування захворювань. Для оцінки стану здоров'я сільського населення, пропонуємо здійснити аналіз статистичних показників у Волинській області.

Середня очікувана тривалість життя при народженні в сільській місцевості станом на 2019 р. була на 2,61 років менша ніж в міській. Про розрив у тривалості життя сільського та міського населення свідчить і динаміка даного показника. В 2005 році він становив 2,11, а в 2015 збільшився до 2,85. У 2018 році розрив тривалості життя селян та містян становив цілих 3,27 років на користь міського населення (рис. 2.8).

Загальна кількість померлих за різними причинами смерті в 2019 році в сільській місцевості Волинській області становила 7306 осіб, що на 100 тис. постійного населення становить 1470,7. З них 3647 чоловік та 3659 жінок. На 100 тис. постійного населення це 1515,3 та 1428,9 осіб відповідно (табл. 2.6).

Найбільше в сільській місцевості померло жінок старших 65 років. У віці 15-64 років кількість смертей більша серед чоловіків. У сільській місцевості кількість смертей за різними причинами переважає міську.

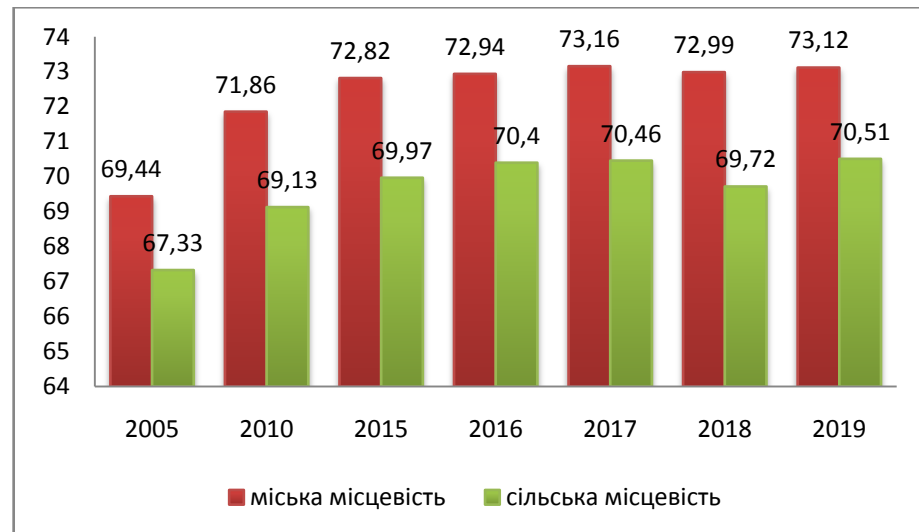

Рис. 2.8. Динаміка середньоочікуваної тривалості життя при народженні за типом місцевості (років).

Складено за даними [3]

Таблиця 2.6. Кількість померлих у Волинській області у 2019 р.

	Кількість померлих, осіб			На 100 тис. постійного населення		
	обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки
Сільська місцевість						
Із загальної кількості у віці, років	7306	3647	3659	1470,7	1515,3	1428,9
0–14	69	41	28	65,3	75,4	54,6
15–64	2170	1677	493	671,3	1019,8	310,4
65 і старше	5067	1929	3138	7466,5	8809,0	6826,9
Міська місцевість						
Із загальної кількості у віці, років	6026	3104	2922	1128,7	1262,2	1014,7
0–14	49	30	19	50,0	59,3	40,1
15–64	2003	1406	597	543,0	813,5	304,5
65 і старше	3974	1668	2306	5929,9	7409,1	5181,7

Складено на основі [3]

Найпоширенішими причинами смерті серед сільського населення є хвороби системи кровообігу. Найчастіше від таких хвороб помирають жінки (у 2019 році 2959 осіб). Від алкогольної кардіоміопатії, яка є підвидом хвороб кровообігу помирають здебільшого чоловіки (35 випадків у 2019 році серед чоловіків та 3 серед жінок).

Від новоутворень та хвороб крові й кровотворних органів та окремих порушень із залученням імунного механізму в сільській місцевості померло 699 людей. З них 438 чоловіків та 261 жінка. Від хвороб травлення в померло 332 людини, з них 58 від алкогольної хвороби печінки. Смерті від хвороб органів дихання становлять 233 випадки. Через розлади психіки втратили життя 57 осіб. Туберкульоз та СНІД забрали життя 71 та 18 людей відповідно. Розлади психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю стали причиною смерті 14 осіб в 2019 році (Додаток Б-В).

Серед зовнішніх причин смерті:

- транспортні нещасні випадки – 87 випадків;
- випадкові утоплення та занурення у воду – 45 випадків;
- випадкові отруєння спричинені отруйними речовинами – 81 випадків;
- навмисні самоушкодження – 91 випадків;
- наслідки нападу з метою убивства чи нанесення ушкодження – 11 випадків.

Найбільше померло від зовнішніх причин чоловіків. А от від неуточнених та невідомих причин смерті переважає смертність серед жінок (132 зі 191 випадку).

Іншими причинами смерті стали ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин, хвороби шкіри та підшкірної клітковини, хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини, хвороби сечостатевої системи, окремі стани, що виникають у перинатальному періоді, природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії.

Така статистика свідчить про певну байдужість сільських жителів до стану свого здоров'я. Зазвичай, селяни звертаються за кваліфікованою допомогою

тільки тоді, коли щось дуже болить. Відсутність щорічних медоглядів посилює наявні проблеми. Надмірні фізичні навантаження, в тому, неправильне харчування, вживання алкоголю та тютюну теж згубно діють на організм, викликаючи тяжкі невиліковні захворювання. Небажання реально оцінювати вплив вище перелічених факторів на здоров'я тільки погіршує ситуацію.

Якісна медична інфраструктура в сільських населених пунктах та надання кваліфікованих послуг, а також пропаганда здорового способу життя мають бути пріоритетними завданнями для вирішення наявних проблем.

2.4 Забезпеченість соціальною інфраструктурою сільських поселень Волинської області

Наявність та функціонування соціальної інфраструктури є важливим елементом благоустрою території, зокрема, і сільської.

За даними державної статистики у Волинській області, на 1054 сільські населені пункти в області діє лише 366 закладів дошкільної освіти, 751 заклад середньої освіти, 472 бібліотеки та 631 клубний заклад (табл. 2.7).

Таблиця 2.7. Кількість закладів соціальної інфраструктури в селах Волинської області

	2015	2016	2017	2018	2019
Заклади дошкільної освіти	373	373	375	373	366
Заклади середньої освіти	x	x	x	x	751
Бібліотеки	486	486	484	478	472
Клубні заклади	627	628	628	633	631

Складено на основі [3]

Таким чином, не у кожному селі Волинської області є школа або дитячий садочок, бібліотека чи заклад культури. До того ж з року в рік відбувається скорочення їх кількості, а деякі наявні заклади не відповідають сучасним умовам та потребують капітального ремонту.

Важливим елементом соціальної інфраструктури будь-якого населеного пункту є *водопостачання*.

Забезпечення споживачів питною водою у Волинській області здійснює 41 підприємство, в т.ч. 5 спеціалізованих, які створені у містах: Луцьку, Ковелі, Нововолинську, Володимирі-Волинському та Ківерцях.

В інших містах і селищах міського типу цю діяльність здійснюють районні і селищні виробничі управління житлово-комунального господарства, комунальні підприємства.

В цілому у Волинській області централізованим водопостачанням охоплено 11 міст (100 %), 18 селищ міського типу (82 %) та 319 сіл (30 %). У всіх населених пунктах вода подається цілодобово (табл. 2.8).

Таблиця 2.8. Структура та динаміка забезпечення централізованим водопостачанням Волинської області за період 2014-2018 рр.

Найменування показника	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Забезпечено централізованим водопостачанням населених пунктів, %					
всього по області	32,0	32,0	32,0	32,0	32,0
міста	100	100	100	100	100
сmt	81,8	81,8	82	82	82
села	30,1	30,1	30,3	30,3	30,3
Охоплено централізованим водопостачанням населення, %					
всього по області	45,7	45,8	45,9	46,1	46,1
міста	82,1	82,2	82,35	82,4	82,4
сmt	43,4	43,5	43,5	43,6	43,6
села	12,3	12,3	12,3	14,3	14,3

Складено на основі [52]

Як бачимо, всього 30% сіл забезпечені централізованим водопостачанням, інші 70% мають власні криниці або свердловини, які часто не відповідають вимогам санітарно-епідеміологічної служби, тобто якість води з них лишається сумнівною, і не завжди несе користь для життя та здоров'я.

Водовідведення. Централізованим водовідведенням забезпечено 9 міст (81,8%), 19 селищ міського типу (86,4%) та 48 сільських населених пунктів (2,4%). Показник для сільських населених пунктів є критично низьким, що вказує на проблему, яку селяни мають вирішувати самостійно (табл. 2.9).

Таблиця 2.9. Структура та динаміка забезпечення централізованим водопостачанням Волинської області за період 2014-2018 рр.

	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.
Забезпечено централізованим водовідведенням населених пунктів, %					
в цілому по області	4,9	4,9	4,9	4,9	4,9
міста	81,8	81,8	81,8	81,8	81,8
снт	86,4	86,4	86,4	86,4	86,4
села	2,4	2,4	2,4	2,4	2,4

Складено на основі [52]

Серед основних проблем пов'язаних з централізованим водопостачанням та водовідведенням населених пунктів Волинської області є неналежний стан окремих підземних джерел питної води; відсутність своєчасного ремонту основних фондів систем питного водопостачання та водовідведення і як результат їх зношеність та аварійність; технологій, що застосовуються є застарілими та мають високу енергоємність обладнання; недостатня увага владних структур до цього питання і дефіцит фінансових ресурсів для забезпечення необхідних технічних умов.

Основною проблемою при дослідженні соціальної інфраструктури в селах Волинської області стала відсутність достатньої кількості статистичної інформації про кількість і якість об'єктів. Тому, в рамках дослідження, нами було проведено вибіркове опитування населення, з метою виявлення соціальних проблем сільських поселень, зокрема і тих, що стосуються соціальної інфраструктури. В опитуванні прийняв участь 1251 респондент з 10 сіл Рожищенського району Волинської області (табл. 2.10).

Головна мета даного опитування полягала у дослідженні саме якісних характеристик об'єктів інфраструктури.

Таблиця 2.10. Кількість респондентів, які прийняли участь у вибіркового опитуванні

Населений пункт	Кількість населення, станом на 1 січня 2020 р.	Кількість респондентів
с. Сокіл	691	276
с. Оленівка	302	38
с. Кобче	235	31
с. Навіз	935	310
с. Духче	549	90
с. Топільне	1113	149
с. Літогища	252	35
с. Дмитрівка	155	20
с. Ясенівка	403	104
с. Переспа	933	198
	-	1251

Складено на основі [Додатку Л]

Серед основних проблем, які пов'язані з інфраструктурними забезпеченням жителі сіл зазначили такі (Додаток Г):

1. Зруйноване дорожнє покриття, яке сполучає село з районним/обласним центром: 75% респондентів зазначили, що дорожнє покриття повністю зруйноване, 18,1% відповіли, що зруйнована лише його частина і лише 4,3% повністю задоволені дорогою, 2,6% опитаних вказали, що у них ґрунтова дорога.
2. Відсутність ремонту приміщень закладів дошкільної освіти, середньої освіти, закладів охорони здоров'я, закладів культури, закладів зв'язку.
3. Сезонність роботи дитячих садочків.
4. Функціонування приміщень соціальної інфраструктури не за призначенням.
5. Відсутність закладів соціальної інфраструктури.

Окрім незадовільного стану приміщень та недостатньої кількості засобів для здійснення цільового призначення об'єктів інфраструктури, існує проблема їх відсутності. Особливо вона поширена в малих сільських поселеннях. Так, в селах Кобче і Оленівка відсутні дитячий садочок, заклад охорони здоров'я, та заклад зв'язку. А в с. Дмитрівка повністю відсутні усі вищезгадані об'єкти інфраструктури.

2.5 Життєвий рівень населення сільських поселень Волинської області

Для визначення життєвого рівня населення нами було проаналізовано наступні важливі, на нашу думку, показники, які визначають якість життя: середній вік матері при народженні першої дитини, розподіл живонароджених за порядком народження, частка живонароджених у матерів, які не перебували у зареєстрованому шлюбі, вікові коефіцієнти народжуваності, динаміку шлюбності населення, сукупні доходи та ресурси, а також витрати населення, харчування і калорійність спожитих продуктів.

Середній вік матері при народженні першої дитини в сільській місцевості на 2,2 роки менший ніж для породіль в міській і становить 23,8 р. Така ситуація пов'язана з тим, що в сільській місцевості Волинської області значна частина жінок після закінчення школи не вступає до закладів вищої освіти, а продовжують займатись сільським господарством, яке є їхнім звичним заняттям з дитинства (табл. 2.11). Окрім того, в сільській місцевості кількість дітей в домогосподарствах є більшою, четверту дитину частіше народжують сільські жінки майже в 2 рази. А п'яту більш ніж в 2 рази (табл. 2.12).

Таблиця 2. 11. Середній вік матері при народженні дитини за типом місцевості та сімейним станому 2019 році (років)

	Міська та сільська місцевість	Міська місцевість	Сільська місцевість
Середній вік матері при народженні дитини	27,8	28,7	27,0
у матерів, які перебувають у зареєстрованому шлюбі	27,7	28,6	27,0
у матерів, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі	28,3	29,6	27,3
Середній вік матері при народженні першої дитини	24,8	26,0	23,8
у матерів, які перебувають у зареєстрованому шлюбі	24,8	25,8	23,8
у матерів, які не перебувають у зареєстрованому шлюбі	25,2	26,9	23,7

Складено на основі [3]

Таблиця 2.12. Розподіл живонароджених за порядком народження та типом місцевості у Волинській області у 2019 році

	Кількість живонароджених	За порядком народження у матері					
		перші	другі	треті	четверті	п'яті та більші	невідомі
Міська місцевість, осіб	4843	1994	1896	613	167	170	3
Сільська місцевість, осіб	5577	2208	1731	845	352	440	1
Питома вага, відсотків							
Міська місцевість, осіб	100,0	41,2	39,1	12,7	3,5	3,5	0,0
Сільська місцевість, осіб	100,0	39,6	31,0	15,2	6,3	7,9	0,0

Складено на основі [3]

Збільшилась і частка народжених дітей поза шлюбом. В сільській місцевості станом на 2019 р. цей показник становив 11,1%, тоді як в 2000 р. був 6,3%, а в 1990 – 4,3%. Загалом кількість народжених дітей поза шлюбом в міській місцевості була більшою ніж в сільській до 2017 р.

В 2017 р. ці показники майже зрівнялись і динаміка стала протилежною: кількість народжених дітей у матерів, які не перебували в зареєстрованому шлюбі в сільській місцевості стала більшою ніж в міській на 0,9% (рис. 2.10).

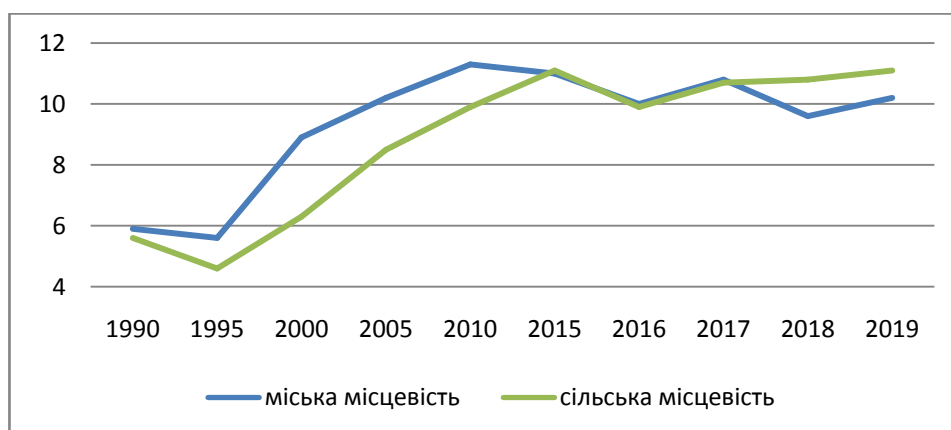

Рис. 2.10. Динаміка частки живонароджених у матерів, які не перебували у зареєстрованому шлюбі, за типом місцевості

Складено за даними [3]

Віковий коефіцієнт народжуваності в сільській місцевості серед жінок 15-49 рр. значно перевищує народжуваність в містах – 48,6 проти 35,9. До того ж в селі частіше народжують дівчата віком від 15 до 19 рр. (23,4 до 9,5 в міській місцевості) (табл. 2.13.).

Таблиця 2.13. Вікові коефіцієнти народжуваності у Волинській області, 2019 р.

	Кількість живонароджених на 1000 жінок відповідного віку		
	міська та сільська місцевість	міська місцевість	сільська місцевість
Народжено жінками у віці, років			
15–49	41,7	35,9	48,6
15–19	16,7	9,5	23,4
20–24	95,8	73,7	115,4
25–29	94,7	91,3	98,3
30–34	56,0	51,8	61,6
35–39	26,3	23,9	29,8
40–44	6,1	5,6	6,8
45–49	0,3	0,1	0,4

Складено на основі [3]

Для дослідження життєвого рівня населення цікавою є статистика шлюбності. Починаючи з 2016 р. в сільській місцевості Волинської області кількість шлюбів укладених у рік почала збільшуватись, тоді як в містах Волині спостерігалась зворотна динаміка. Але з 1990 по 2019 рр. шлюбність в сільській місцевості скоротилась на 2,3, а в міській місцевості на 2,7 (рис. 2.11). Загалом за увесь досліджуваний період більше шлюбів уклали саме в містах. Сільські жителі менш охоче проявляли бажання до узаконення свої відносин.

Доходи та витрати населення. В структурі сукупних ресурсів сільських домогосподарств Волинської області грошові доходи у вигляді оплати праці становлять 43,6% від усіх доходів. В міській місцевості цей показник трохи вищий і становить 50%. Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості складають 0,9% в селах та 3,5% в містах. Для селян, доходи від продажу сільськогосподарської продукції становлять 7,9% в структурі сукупних ресурсів; пенсії – 16,1%; допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати – 3,3% (Додаток Д).

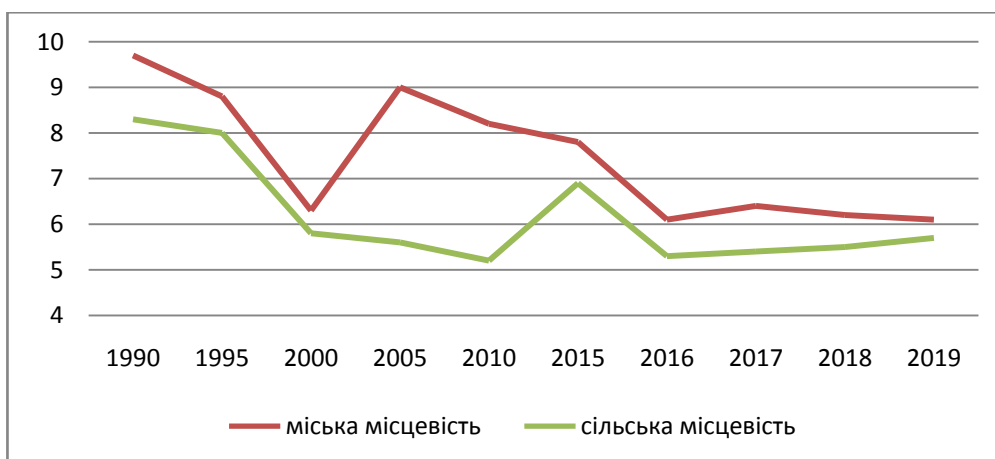

Рис. 2.11. Динаміка кількості зареєстрованих шлюбів у Волинській області, кількість шлюбів на 1000 наявного населення.

Складено за даними [3]

Вартість спожитої продукції, отриманої від власного підсобного господарства та самозаготівель становить 13,5% (в місті – 2,9%).

Варто зауважити, що частка грошових доходів у міській місцевості становить 93,2%, тоді як у сільській – 82,6% від сукупних доходів.

За рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів у сільській місцевості найбільша частка домогосподарств має грошові доходи нижчі до 3000 грн (28,3%); від 3000 до 4000 грн – 26,1%; 4000-5000 грн – 12,4%; 5000-6000 – 10,8% (Дадаток Е).

Щодо витрат населення, то найбільша частка витрачається на харчування. І хоч сільське населення значною мірою забезпечує себе продовольчими продуктами: м'ясом, молоком, яйцями, олією та овочами, на харчування вони витрачають 41,6% своїх грошових доходів. Далі структура розподілилась таким чином:

- одяг та взуття – 9,2%;
- житло, вода, газ та інші види палива – 7,3%;
- транспорт – 5%;
- охорона здоров'я – 4,8%;
- тютюнові вироби – 2,6%;

- предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла – 2,4%;
- зв'язок – 2,3%;
- ресторани та готелі – 2,2%.
- алкогольні напої 1,3%;
- відпочинок і культура – 0,7%;
- освіта – 0,5%;

Енергетична цінність спожитих продуктів сільськими жителями становить 3661 ккал, що на 827 ккал більше ніж містянами. Це пов'язано з тим, що в сільській місцевості населення більше зайнято фізичною працею (табл. 2.14).

В місяць один селянин в середньому вживає 21,6 кг молока та молочних продуктів, 19 яєць, 19,2 кг картоплі, овочів, грибів. Також значну частину в харчуванні складають хліб та хлібобулочні вироби – 9,8 кг. М'яса та м'ясопродуктів вживають 4,3 кг. Забагато з'їдають цукру – 3,2 кг. Риби та морепродуктів вживають критично мало, лише 1,6 кг/особу. Це ж стосується і фруктів, ягід, горіхів, винограду, кавунів та динь – 4 кг на особу в місяць.

Таблиця 2. 14. Енергетична цінність і вміст поживних речовин у спожитих в домогосподарствах Волинської області продуктах харчування, 2018 р.

	Всі домогосподарства	<i>(у середньому за добу у розрахунку на одну особу)</i>	
		у тому числі, які проживають	
		у міській місцевості	у сільській місцевості
Енергетична цінність (ккал)	3245	2834	3661
Білки (г)	87	77	96
Жири (г)	149	132	166
Вуглеводи (г)	393	337	451

Складено на основі [3]

Таким чином харчування жителів сіл є не зовсім збалансованим. В його структурі переважають вуглеводи, зокрема і швидкі. Вживання малої кількості

клітковини (зелені, овочів, фруктів, ягід) сприяє розвитку запальних процесів в організмі, і як наслідок, розвитку різних захворювань (Додаток Ж).

Варто також зауважити, що сільські жителі споживають більшу кількість продуктів, які виробляють самі. Так, серед спожитих продуктів, які на 100% вироблені сільськими домогосподарствами є: яйця, овочі, картопля, гриби. Молоко та молочні продукти – це майже 70% спожитої виробленої продукції. Тобто ми бачимо закономірність: селяни їдять більше тих продуктів, які можуть виробити самі (Додаток К).

Споживчі грошові витрати в сільській місцевості Волинської області у 2019 році становили 83,25% від усіх грошових витрат. В місті цей показник становив – 96,5%.

Щодо неспоживчих грошових витрат, то в сільській місцевості вони становили 16,8%, серед яких 10,7% - це витрати на особисте підсобне господарство, а 3,1% - допомога родичам та іншим особам. Купівля акцій, сертифікатів, валюти та вклади до банків становили 2,4%. А на капітальний ремонт свого житла, було витрачено всього 0,1% від загальномісячних грошових доходів.

За даними опитування, 59,5% респондентів вказали, що не задоволені своїм грошовим доходом, 24,1% зазначили, що задоволені, а 16,4% взагалі не працюють (з них школярі, мами в декреті та пенсіонери – 4,4%).

Окрім того, грошовий дохід у розмірі до 2000 грн має 9,5% опитаних респондентів, від 2000 до 4000 грн – 12,9%, від 4000 до 6000 грн – 11,2%, від 6000 до 8000 грн – 13,8%, від 8000 до 10 000 грн – 10,3%, а тих хто має більше 10 000 грн – 18,1%.

На питання: «Чи задоволені ви якістю свого життя?» 48,3% респондентів відповіли «важко сказати». Серед тих, хто задоволений - 27,6% опитаних, а тих, хто сказав «ні» - 24,1%.

На нашу думку, важливим показником рівня життя є міграційний настрій населення. Він вказує на бажання або небажання міських чи сільських жителів проживати у своєму населеному пункті.

Серед жителів сільських населених пунктів 31% опитаних виявили бажання переїхати до свого обласного центру; до районного – 11,2%; до міста в іншій країні – 16,4%; 41,4% опитаних бажають лишитись у своєму селі.

Таким чином, можемо зробити висновок, що сільське населення Волинської області переважно намагається в першу чергу задовольнити свої фізіологічні потреби: харчування, одяг, побутові зручності. На відпочинок і духовний розвиток вони залишають незначну частку своїх грошових доходів. Така ситуація пов'язана з невідповідністю зароблених коштів та цінами на товари та послуги. Продукти в сільських магазинах є дорожчими на 20-30% від цінників в міських супермаркетах та крамницях. А в деяких селах вибрати краще або дешевше у людей просто не має можливості, так як магазин може бути всього один. Окрім того, відповіді людей, вказують на певне невдоволення своїм становищем у суспільстві, тому є певна невизначеність у якості свого життя, що зумовлює міграційні настрої населення.

Отже, життєвий рівень сільських жителів значно відрізняється від життєвого рівня міських. Сільські жителі більшою мірою самозайняті в сільському господарстві, мають гіршу доступність до соціальної інфраструктури та меншу платоспроможність відносно містян. І хоч вони забезпечують себе значною частиною продовольчих продуктів, все ж їх харчування є незбалансованим.

Народжуваність в селі має вищі показники, та пов'язані вони здебільшого з тим, що після закінчення школи, дівчата зазвичай обирають для себе шлях меншого супротиву: залишитись на господарстві в батьківській хаті. З цим пов'язаний і молодший вік серед породіль в сільській місцевості. І хоч випускники вступають до закладів професійної та вищої освіти, та це пов'язано не з метою отримати фахові знання та оволодіти професією. Ціллю є отримання диплому, бо «так треба» або за вказівкою батьків. Зазвичай, більшість студентів після навчання повертаються назад в село на допомогу батькам. А ті, хто не повертаються, через безробіття та низьку оплату праці в селах вимушені їхати на заробітки.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МАЛИХ СІЛЬСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

3.1 Проблеми соціально розвитку малих сільських поселень Волинської області

Для характеристики основних проблем соціального розвитку малих сільських поселень Волинської області, нами було обрано 5 населених пунктів, які відносяться до категорії малих сільських поселень (кількість жителів до 500 осіб). Села Кобче, Літогоща, Оленівка, Дмитрівка та Ясенівка, які розташовані у Рожищенському районі Волинської області.

За даними статистики з 2016 р. населення даних сіл скорочується в середньому на 3 особи в рік (рис. 3.1).

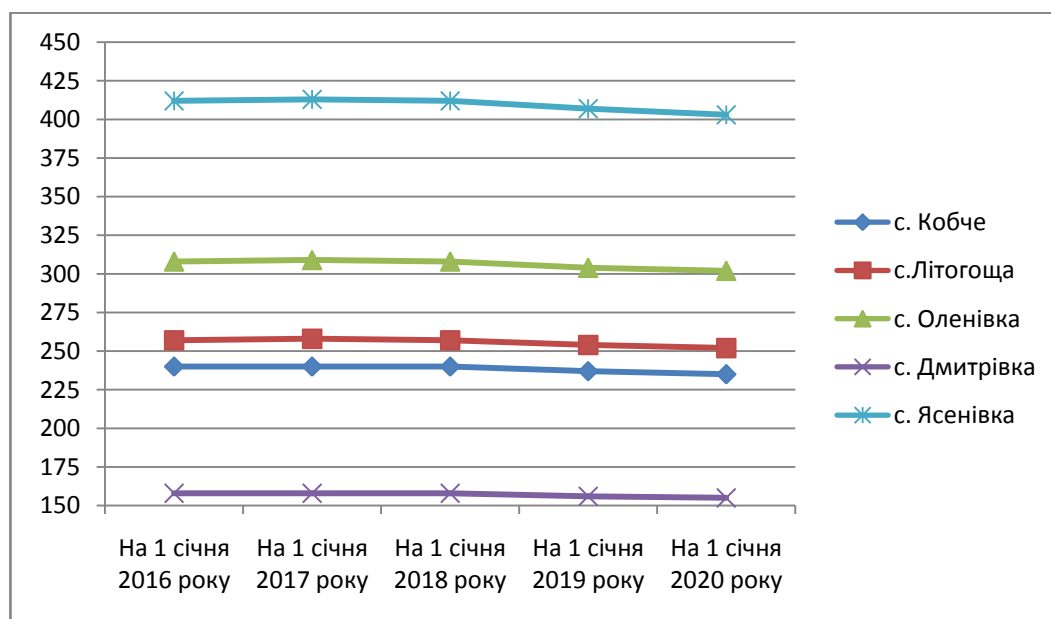

Рис. 3.1. Динаміка кількості зареєстрованих шлюбів у Волинській області, кількість шлюбів на 1000 наявного населення

Складено за даними [3]

За даними дослідження та проведеного соціологічного опитування, мивизначили основні проблеми соціального розвитку малих сільських поселень Волинської області (Додаток Л). Серед яких:

- зменшення кількості сільського населення, а в результаті і зменшення кількості сіл;
- значна диференціація доходів сільських і міських жителів;
- відсутність достатньої кількості робочих місць в сільських населених пунктах, а особливо малих;
- зношення фондів об'єктів інфраструктури або їх відсутність;
- відсутність якісних медичних, освітніх, поштових послуг, а також послуг зв'язку;
- відсутність якісних доріг, які сполучають села з районним або обласним центром;
- міграційний відтік «розумного» населення;
- недовіра сільських жителів до влади, а також небажання ініціювати зміни;
- відсутність стратегічного планування і впровадження реальних заходів щодо покращення якості свого життя;

Відсутність достатньої кількості статистичної інформації, щодо розвитку сільських населених пунктів Волинської області створює проблеми при дослідженні населених пунктів та створенні програм регіонального розвитку. Нажаль реально оцінити ситуацію, яка відбувається в українських селах дуже важко, адже служби статистики не володіють достатньою кількістю інформації, яка може слугувати матеріалом для аналітичних досліджень.

3.2 Значення адміністративно-територіальної реформи у вирішенні соціальних проблем малих сільських поселень Волинської області

Значення адміністративно-територіальної реформи має вагомий вплив на вирішення соціальних проблем сільських населених пунктів Волинської області. У великих селах, реформа набула особливої активної форми. Деякі громади успішно реалізували ряд громадських проєктів, з метою покращення життя у своїх населених пунктах.

Станом на 2020 р. кількість територіальних громад в області становила 54, з них міських територіальних громад – 11, селищних – 18, сільських – 25. Розглянемо приклади найбільш успішних рішень, які були реалізовані у Волинській області сільськими громадами [54].

Княгининівська об'єднана територіальна громада була утворена в серпні 2016 року, на той час в Україні було створено вже близько 200 громад. Громада об'єднала дев'ять населених пунктів, де офіційно проживали понад 9 тисяч людей. Сьогодні сільські населені пункти, які були в складі Княгининівської громади входять до складу Луцької ОТГ [42].

Місцеві жителі громади здебільшого займаються сільським господарством та працюють у сфері торгівлі. Через близькість села до м. Луцьк, багато мешканців їздить на роботу до цього міста.

У селі Княгининокуспішно працює завод із заморожування ягід, який був відкритий завдяки впровадженню реформи децентралізації. Із місцевого шкільного стадіону зробили обладнаний спортивний комплекс, де займаються всі охочі. В селах громади активно розвивається екологічний напрям: встановлені баки для сортування сміття, усюди є пам'ятки як сортувати. Втілено і багато креативних ідей, серед яких — художньо оформлені зупинки та вулична бібліотека з книжками у холодильниках.

Голобська селищна об'єднана територіальна громада була утворена в жовтні 2015 року. Вона об'єднує 23 населені пункти з п'яти селищних і сільських рад, а також 8 тисяч мешканців [42].

Реформа дала можливість збільшити бюджет громади з 3 мільйонів гривень до 55. Це безпосередньо пов'язано з тим, що громади отримують до свого бюджету податок на доходи фізичних осіб.

Серед пріоритетів розвитку Голобської селищної ОТГ до 2026 року — розвиток місцевої економіки та сільських територій.

Під час реформи в даній громаді відремонтувала у Голобах глядацьку залу місцевого Будинку мистецтв.

У 2016 р., в Голобах утворили опорну школу для учнів громади. Вона має декілька філій у селах. Загалом тут навчається понад 700 дітей. Трьома шкільними автобусами діти із сусідніх шкіл громади під'їжджають на навчання. Частину грошей на реконструкцію старого приміщення школи отримали від Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР). Особливістю цієї опорної школи є фотолабораторія, створена влітку 2017 року. В ній створили лабораторію, де учні самостійно виготовляють випускні альбоми та вчаться робити гарні фото. На перерві, учні мають змогу пограти в настільний теніс, так як в коридорах встановлені тенісні столи.

В старому приміщенні дитячого садочку, Голобська громада облаштувала публічну бібліотеку. Загальний книжковий фонд усіх бібліотек населених пунктів громади цієї установи перевищує 80 тисяч примірників.

Відкриття Центру надання адміністративних послуг стало найочікуванішою подією у 2017 р. ЦНАП працює за принципом «єдиного вікна», де місцеві жителі можуть отримати різноманітні довідки та оформити документ.

Разом з тим, в 2017 р. Голобська громада створила Центр надання соціальних послуг. Його функція направлена на обслуговування мешканців, переважно літніх, які потребують сторонньої підтримки. Основною задачею соціальних працівників є допомога своїм клієнтам з дрібним ремонтом, прибиранням, купівлею ліків, роботою на присадибній ділянці тощо.

Під час реформи, в селах громади, встановили вуличне освітлення та відремонтували дороги основного сполучення. Щороку в громаді з'являється хоча б одна асфальтована дорога.

Реформа дала поштовх до будівництва нових підприємств, тому зараз на території громади активно працюють підприємства з виготовлення бруківки та деревообробне підприємство.

Зимнівська сільська територіальна громада об'єднує 17 сіл та 6200 жителів. Завдяки об'єднанню громада збільшила бюджет зі 700 тисяч грн до 30 мільйонів. Після утворення громади вдалось реалізувати проекти по ремонту

доріг, освітленню вулиць за рахунок сонячних батарей та побудувати центр надання адміністративних послуг. Зимнівська ОТГ була першою громадою в Україні, яка наважилась відкрити ЦНАП у сільській місцевості [42].

Також громада активно впроваджує енергоощадні технології, в закладах освіти змінили склопакети та утеплили фасади приміщень.

Ще одним прикладом успішного впровадження реформи децентралізації є Дубівська сільська об'єднана територіальна громада. Зараз у бюджеті громади близько 18 мільйонів гривень, разом з субвенціями з державного бюджету – більше 40 мільйонів, а до об'єднання у всіх сільських рад разом було близько 4,5 мільйонів гривень[42].

У грудні 2017 року здали в експлуатацію корпус школи в селі Вербка. Це великий заклад на 14 класів. Загальна вартість будівництва – 18 мільйонів гривень. Планується будівництво ще одного корпусу, де буде двоповерховий спортзал, сучасна їдальня, актові зала на 120 місць, майстерні, бібліотека, окремо – котельня.

В Дубовому зробили опорну школу, в яку довозять близько 30 учнів із сусідніх сіл громади. В школі зробили капітальний ремонт, тому там є усе необхідне для навчання дітей. На подвір'ї школи поклали бруківку та посадили газон, а саму школу повністю перекрили та утеплили фасад приміщення.

В 2019 р. Дубівська школа вийшла на друге місце в районі за кількістю перемог на олімпіадах, а Вербська – на першому місці. Громада стимулює призерів стипендіями – діти отримують по 200 гривень щомісяця. Є ті, які мають по дві перемоги, то вони відповідно отримують більше.

Приклади реалізації проєктів розвитку громад, ще раз підтверджують успішність впровадження реформи децентралізації в систему державного управління. Об'єднання громад сприяє створенню сучасних, комфортних, безпечних та перспективних умов для проживання населення.

Для малих сільських поселень приєднання до більш потужного центру є перспективою подальшого розвитку, що підтверджено не одним прикладом.

Але, нажаль, не в усіх громадах, відбулись позитивні зміни. В нашому суспільстві закріпилась така думка, що ініціативна завжди карається. Тому відшукати амбіційного, ініціативного та відповідального старосту або голову ОТГ стало неабиякою проблемою. Це пов'язано з двома причинами: недовірою населення до влади, і як, наслідком, небажанням людей змінювати своє життя.

В маленьких селах люди просто не вірять, що може бути інакше, тим більше краще. Для деяких людей реформа децентралізації являє собою незрозумілий процес об'єднання населених пунктів. Тобто громади утворюються за принципом «так потрібно», а не задля досягнення певної мети. Відсутність лідера громади, ініціатив щодо покращення життя населення та розроблених детальних планів із впровадження конкретних дій, зводить до нуля мету самої реформи.

3.3 Стратегічне планування як ефективний засіб у вирішенні проблем соціального розвитку малих сільських поселень

В нашій країні стратегічне планування відбувається на національному, регіональному та місцевому рівнях. Проте говорячи про місцевий рівень, ми розуміємо стратегічне планування розвитку міст та об'єднаних територіальних громад. А як щодо сіл?

Реформа децентралізації передбачає надання влади місцевим громадам, до яких відносяться і малі села, більше того у статті 143 Конституції України вказано, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування...затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання. Але нажаль, позитивні зміни в малих сільських поселення відбуваються зовсім повільними темпами або взагалі відсутні. Це пов'язано здебільшого з тим, що головну роль у керуванні громадою, розробленні планів розвитку, в прийнятті управлінських рішень відіграє адміністративний центр ОТГ. Часто вирішення

проблем малих сільських поселень залишаються на задньому плані, адже їх частка в бюджеті громади є меншою.

Стратегічне планування на рівнях усіх адміністративних одиниць, може стати важливим етапом у вирішенні проблем соціального розвитку малих сільських поселень. На нашу думку це потрібно перш за все для того щоб зацікавити громаду у реальних змінах. Розроблення стратегічного плану для конкретного села дасть можливість виявити особливості саме його розвитку та дозволить розробити план, метою якого буде вирішення проблем конкретного населеного пункту. Тобто, ми вважаємо, що розробка стратегії розвитку територіальної громади, має враховувати стратегічні плани, кожного населеного пункту, який в неї входить. Окрім того, розробка місцевих стратегій має базуватись на основі національної та регіональної стратегій.

Звісно, впровадження, таких заходів передбачає відповідальність громади кожного населено пункту. Але як громаді, яка не виявляє бажання, допомогти у вирішенні проблем? На нашу думку, тут важливі такі етапи:

1. Запитати. Для того щоб виявити найбільшчі проблеми населення варто лише в них запитати про це. Найкраще, коли це можна здійснити очно, при зустрічі.
2. Пояснити. Приклади вирішення схожих проблем в інших громадах та конкретні пропозиції стануть найкращими поясненнями.
3. Допомогти. Цей етап передбачає чітке виявлення проблем, розробку конкретних дій, які допоможуть їх вирішити та впровадження цих дій в життя.

Усі три етапи мають бути здійснені за участі громади та ініціативної групи фахівців з територіального планування та регіонального розвитку. Участь в розробці стратегічного плану фахівців, на нашу думку, є необхідною умовою для здійснення ефективного планування.

Отже, залучення фахівців до процесу вирішення проблем сільського населення має на меті впровадження ініціювання необхідних змін, допомогу у

розробці стратегічного плану населеного пункту, а також підтримку на усіх стадіях його впровадження.

В малих селах важко знайти громадського лідера, який зміг би бути компетентним в різних сферах людської діяльності. Більше того розробка стратегічного планування є серйозною, зокрема, науковою задачею, яка може бути здійснена лише фахівцями в цій сфері щоб результат, який очікується був виправданим.

Таким чином головним завданням стратегічного планування малих сільських поселень має бути забезпечення сталого розвитку територій, основними принципами якого є [33]:

- орієнтація на потреби й інтереси людей;
- консенсус щодо довготермінової мети (бачення) розвитку території;
- усебічність та цілісність;
- спрямованість на чіткі бюджетні пріоритети;
- проведення комплексного аналізу стану розвитку територіальної громади;
- обов'язковість моніторингу та оцінювання;
- наявність відповідальності та лідерства на місцевому рівні;
- наявність впливової провідної установи та висока готовність органів влади дотримуватись зобов'язань;
- розбудова існуючих механізмів і стратегій;
- активна й ефективна участь;
- зв'язок між національним та місцевим рівнями.

Стратегічні програми місцевого розвитку, в кінцевому результаті, мають сприяти покращенню підприємницького сектору, сприяти залученню інвестицій та забезпечити основні соціальні потреби населення, підвищити рівень його життя.

Просторові програми (Генеральні плани) обов'язково мають бути використані під час стратегічного планування. Адже узгодженість стратегічних

цілей та функціонального призначення території має важливе значення для подальшого розвитку поселень[34].

План, у нашому випадку, – це певна сукупність задумів, проєктів, завдань, що попередньо обдумані, враховуючи в рамках поставлених цілей. Найважливішим елементом у плані є задум, без нього планування не має сенсу.

Коли ми говоримо про громаду, то план розвитку громади – це наше уявлення про неї, певний «задум» того, якою ми хочемо її бачити у майбутньому. Наявність плану вказує на те, що громада готова змінювати власне життя та управляти розвитком. Участь громади у плануванні дозволяє зрозуміти їм важливість цього процесу, усвідомити мету до якої вони прагнуть та визначити власні конкурентні переваги, оцінити ризики та ефективно використовувати власні ресурси.

У рамках розроблення Стратегії розвитку громади на практиці метод стратегічного управління застосовується через певну логічну послідовність процесів або кроків, які відображає наступна схема (рис. 3.2.)

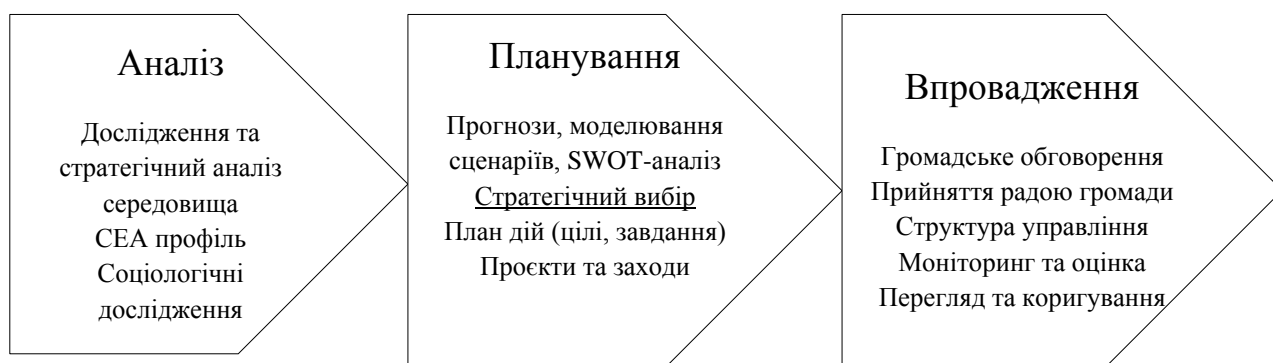

Рис. 3.2. Схема розроблення Стратегії розвитку сільської громади

Складено на основі [33]

Враховуючи викладене вище, процес стратегічного планування розвитку громади тепер можна представити як ряд кількох послідовних кроків або дій:

- 1) організація роботи;
- 2) проведення стратегічного аналізу;
- 3) прогнози, моделювання сценаріїв і здійснення стратегічного вибору;
- 4) розробка плану дій (цілі, завдання);

- 5) громадське обговорення та ухвалення Стратегії;
- 6) моніторинг і впровадження Стратегічного плану.

Кроки можуть бути і більше подрібненими; перелічені є основними з необхідних. Таким чином, структура Стратегічного плану, як документу, має зміст (Додаток М).

Основне завдання стратегічного планування полягає у пошуку відповідей на питання про ключові точки, в які необхідно направити наявні ресурси щоб забезпечити сталий розвиток систем відтворення та життєдіяльності території.

Якщо ресурсів не вистачає, необхідно визначити пріоритети, а також сферу, в яку буде вкладено доступні ресурси на даний час. Щоб вирішити це питання, стратегія має містити інформацію про специфіку території, її можливі пріоритети, цілі і сценарії розвитку в існуючих умовах. Вона має зазначати позиції території всередині регіону або поза його межами. Щоб отримати такі дані необхідно здійснити комплексний аналіз різних соціально-економічних показників розвитку, дослідити особливості всіх складових суспільного життя населення, а також усіх факторів, що на нього впливають. Тобто недостатньо зібратися і поговорити про майбутнє території, потрібно визначити конкурентні переваги та обґрунтувати стратегічний вибір конкретними фактами.

Для здійснення аналітичної діяльності, в рамках стратегічного планування місцевого розвитку, використовують наступні методи[34]:

1. Соціологічний аналіз.
2. Порівняльний аналіз.
3. Соціально-економічний аналіз.
4. SWOT- аналіз.
5. PESTLE-аналіз.

Результатами соціально-економічного аналізу є Профіль громади, який оформлюється в Стратегії в окремому розділі.

На основі соціально-економічного аналізу формується структура цілей та завдань, які потрібно виконати для успішної її реалізації. Дана структура подається в форматі таблиці (табл. 3.1.)

Таблиця 3.1 Структура стратегічних цілей села ОленівкаРожищенського району Волинської області

Стратегічні цілі	Операційні цілі	Завдання
1. Підвищення якості життя сільського населення	1.1.Розвиток інфраструктури сільських територій	Покращення транспортної доступності для розблокування економічного та соціального розвитку села
		Оптимізація мережі освітніх закладів
		Забезпечення інфраструктурою охорони здоров'я
		Покращення управління твердими побутовими відходами
		Підвищення якості послуг закладів культури
		Підвищення поінформованості та самоорганізації сільської громади
2. Підвищення економічної спроможності сільської громади	2.1.Покращення можливостей розвитку малого бізнесу та залучення інвестицій	Підготовка об'єктів для залучення інвестицій
		Удосконалення процедур залучення інвестицій
		Популяризація інвестиційних можливостей громади
		Покращення інфраструктури підтримки бізнесу
		Створення підприємств
	2.2. Розвиток туризму	Створення нових туристичних продуктів
		Популяризація туристичних можливостей

Складено на основі [34]

Новаторським у практиці стратегічного планування в Україні в останні кілька років є формування Плану реалізації Стратегії як набору стратегічних програм по кожній стратегічній цілі, кожна з яких (програм) складається з певної кількості проектів в рамках кожної операційної цілі. Проекти мають відповідати кожному завданню, тобто на кожне завдання Стратегії має бути як мінімум один проект. Нажаль, не має єдиного представлення як має виглядати структура кожного проекту, тому ми пропонуємо здійснювати її покроково. Орієнтовний план дій проекту наводимо в Додатку Н.

Не завжди бюджети громад можуть задовольнити власні потреби у вирішенні проблемних питань місцевого розвитку. Тому значна кількість громад зацікавлена у джерелах додаткового фінансування. В Україні на допомогу таким громадам приходить реформований Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Даний фонд є елементом нової системи управління в рамках української євроінтеграції та використовує досвід європейських країн, що базується на 5 основних підходах [34]:

1. Планування регіонального розвитку (державна і регіональні стратегії розвитку та плани їх реалізації).
2. Фінансування регіонального розвитку (ДФРР, бюджети розвитку областей).
3. Реалізація проєктів регіонального розвитку.
4. Моніторинг впровадження проєктів регіонального розвитку, моніторинг планувальних документів.
5. Оцінка впливу регіональної політики в цілому та системи інституцій регіонального розвитку.

Після реалізація стратегічного плану важливим елементом подальшого розвитку є моніторинг. Моніторинг – це процес постійного збору та аналізу основних показників, які характеризують зрушення чи прогрес у досягненні цілей стратегічного плану. Для здійснення моніторингу важливими є такі елементи: планові, цільові або фактичні показники; необхідність організації регулярного збору фактичних показників; співставлення планових та фактичних показників та визначення відхилень.

Результати моніторингу є основою для корегування та оновлення стратегічного плану, а також для стимулювання його реалізації. Отже, на нашу думку стратегічне планування має стати важливим етапом у вирішенні проблем малих сільських поселень. Участь сільського населення у розробці таких планів може підвищити ініціативність так активність жителів, щодо благоустрою та покращення життя у своєму селі.

3.4 Перцепційне сприйняття сільських поселень в стратегічних планах розвитку території

Сприйняття – це психічний процес, що дозволяє людині переводити зовнішні сенсорні збудження у впорядковані та певним чином організовані уявлення. З точки зору соціальної географії, важливою категорією є перцепція простору, регіонів, міст, місцевості, економічних та культурних ландшафтів[30, с. 214].

Перцепція – це чуттєве сприйняття, розуміння і оцінка людьми зовнішніх об'єктів та середовища життєдіяльності у цілому[30, с. 214].

Географічні об'єкти сприймаються людьми не лише поелементно, а й інтегрально. В результаті перцепції певної місцевості, зокрема і сільської формуються цілісні образи – гештальти, розкладання яких на частини призводить до втрати якісних ознак, властивостей цілого.

Результатом сприйняття є уявлення та образи, у яких відбивається як сам об'єкт (регіон, місто, село), так і його суб'єктивна оцінка.

Географічний образ – це система взаємопов'язаних і взаємодіючих уявлень, знаків, символів, архетипів і стереотипів, що яскраво і водночас достатньо просто характеризують будь-яку територію[30, с. 216].

Ми вважаємо, що уявлення про певну територію, її географічний образ, може слугувати базою для розробки перспективних напрямків розвитку цієї території.

Під час соціологічного опитування, ми запитали у сільських жителів з якими словами та емоціями у них асоціюється їх населений пункт. Найбільш активними респондентами були жителі с. Сокіл Рожищенського району Волинської області. Свої образи, пов'язані із рідним селом висловили 276 респондентів цього села. Найбільш поширеними відповідями стали: птах сокіл, батьківська хата, родина, поет Олександр Богачук, рядки вірша «Сокіл! Так зветься над Стиром село...», ліс, річка, мальовнича природа, затишок,

працьовите село, бабуся. На основі відповідей ми склали перцепційну картосхему с. Сокіл (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Картосхема перцепційного сприйняття жителями с. Сокіл свого села

Складено за даними [Додатку Л]

Як бачимо, не дивлячись на усі існуючі проблеми в селі, асоціації людей зводяться до приємних та рідних образів. Таке сприйняття місцевих жителів дає надію на те, що так само можуть думати про с. Сокіл інші люди. Мальовнича природа, цікава історія та працьовите населення – це прекрасна підґрунття для розвитку сільського туризму, як перспективного напрямку.

Таким чином, географічний образ сільського населеного пункту, може слугувати ідейною базою для створення стратегічних цілей розвитку території, а також для розробки конкретних проєктів.

ВИСНОВКИ

Соціальний розвиток населеного пункту формує не тільки середовище життя його жителів, а й визначає подальші вектори розвитку суспільства. Проблеми, пов'язані з соціальним розвитком сільських поселень впливають на якість життя та відтворення населення, а отже і на продовження української нації. Малі сільські поселення в Україні – це сільські населені пункти з кількістю жителів до 500 осіб. Частка таких сіл в загальній кількості сільських поселень Волинської області становить 66%, це підкреслює важливість даного дослідження, особливо з точки зору вирішення проблем, що виникли в цих поселеннях.

Проблеми соціального розвитку в малих селах загострені найбільше. Невпинне зменшення чисельності населення та його старіння спостерігаються, навіть при більшому показнику народжуваності в сільських населених пунктах порівняно з міськими. На ринку праці спостерігаються часті трудові міграції за кордон, в сусідні Польщу, Угорщину, Словаччину, а також Чехію, Німеччину та Австрію. Така ситуація пояснюється неможливістю молодих спеціалістів влаштуватись у рідному селі на роботу з достойною оплатою праці. Високий рівень безробіття та низька оплата праці і досі лишаються нагальними проблемами малих сільських поселень Волині.

Щодо стану здоров'я населення, тут статистика теж є невтішною: значна кількість селян помирає від хвороб пов'язаних із системою кровообігу та від новоутворень. Часто причинами такої захворюваності є надмірне вживання алкоголю, паління та незбалансоване харчування. Алкоголь стає причиною майже 50% хвороб у чоловіків, від яких вони помирають. Загалом чоловіки живуть майже на 11 років менше ніж жінки.

Стан соціальної інфраструктури малих сільських поселень характеризується зношенням основних фондів, зменшенням кількості об'єктів інфраструктури, а також відсутністю якісних медичних, освітніх, поштових послуг та послуг зв'язку. Частим явищем в сільській місцевості Волинської

області є сезонність роботи дитячих садочків, наприклад, тільки влітку. А пошта може працювати лише один раз в тиждень або бути взагалі відсутньою. Якісне мобільне покриття теж є проблемою для віддалених особливо маленьких сіл. Найбільшою проблемою, ми все ж вважаємо, відсутність якісних доріг, які сполучають села з районним або обласним центром. Якість надання послуг перевезень залишається на власниках автотранспортних засобів, які встановлюють свої правила і закони.

Рівень життя населення характеризується певним невдоволенням сільських жителів своїм становищем у суспільстві. Більшість селян, споживають ті продукти харчування, які можуть виробити самі, а їх рівень купівельної спроможності є меншим порівняно з міським населенням. Більше 43% грошових доходів витрачаються на харчування, решту складає купівля одягу (близько 8%), оплата комунальних послуг (більше 7%). На відпочинок та освіту витрачають близько 3% від місячних грошових доходів, що є критично мало. Така ситуація викликає недовіру сільських жителів до влади, а також небажання ініціювати зміни. Окрім того, відсутність стратегічного планування і впровадження реальних заходів щодо покращення якості життя сільського населення гальмують процес соціального розвитку громад.

Досвід Волинських громад вказує на успішну реалізацію багатьох проєктів благоустрою та покращення життя сільського населення. Княгининівська, Голобська, Зимнівська, Дубівська територіальні громади, що у Волинській області, показали феноменальні результати в процесі впровадження реформи, але проблеми соціального розвитку малих пасивних сіл залишаються актуальними. Це пов'язано з відсутністю лідера громади та інертністю самих жителів. На нашу думку, частково, вирішити існуючі проблеми можна завдяки стратегічному плануванню на усіх рівнях адміністративних одиниць. Тобто, навіть, для сільського поселення з кількістю жителів 10 осіб має бути стратегічний план розвитку. Розробниками Стратегії мають стати фахівці з територіального планування та управління розвитком регіону спільно з місцевими жителями.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко В.В. Сільські території у формуванні економічної безпеки держави: теоретичний аспект. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Економіка і менеджмент». 2015. Вип. 11. С. 64–68.
2. Гоцелюк А.Ю. Наукові підходи щодо визначення сутності поняття «сільські території». Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2014. Вип. 6(1). С. 175–179.
3. Демографічний щорічник «Населення Волинської області за 2019 рік» / за ред. В. Грабаровської – Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2020. – 118 с.
4. Куйбіда В.С. Територіальне планування в Україні: європейські засади та національний досвід / В.С. Куйбіда, Ю.М. Білоконь. – К.: Логос, 2009. – 108 с.
5. Залуцький І.Р. Сільські території як об'єкт розвитку: питання унормування сутності поняття. Регіональна економіка. 2010. № 4. С. 33–40.
6. Малік М.Й., Хвесик М.А. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва. Економіка АПК. 2010. № 5. С. 3–12.
7. Мельник С. І. Соціально-економічні проблеми відтворення та ефективного використання ресурсного потенціалу села. — К.: ННЦ ІАЕ, 2004. — С. 342.
8. Олійник Я. Б. Соціальний розвиток села і території сільського типу / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К. : ВГЛ «Обрії», 2003. – 128 с.
9. Олійник Я. Б. Концепція кластерів і формування стратегії розвитку регіонів / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко // Регіон : стратегія оптимального розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 17–18 квіт. 2007 р. – Харків : РВВ Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2007. – 252 с.

10. Олійник Я. Б. Регіональна політика і проблеми формування світових міст в Україні / Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко // Регіональна політика України : наукові основи, методи, механізми : зб. наук. праць. – Львів, 1998. – С. 77.
11. Онищенко О. Сільський розвиток : основи методології та організації / О. Онищенко, В. Юрчишин // Економіка України. – 2006. – № 10. – С. 4–13.
12. Основи соціальної географії : навчальний посібник / Л. М. Немець, К. Ю. Сегіда, Н. В. Гусєва. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 235 с.
13. Павліха Н.В., Хомюк Н.Л. Визначення сутності сільських категорій. Вісник Волинського інституту економіки та менеджменту. 2017. № 19. С. 306–313.
14. Павлов О. І. Проблеми територіального розвитку // Регіональні особливості розвитку сільських територій України: Регіональна економіка. — 2013. — № 4. С. 16-22.
15. Павлов О. І. Сільські території України: історична трансформація парадигми управління: Монографія. — Одеса.: Астропринт, 2006 — С. 27
16. Павлов О. І. Структуризація сільських територій за етнічною ознакою // Наукові записки: Збірник. — К.: Ін-т політ. і етнонац. дослід. ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2006. — Вип. 29. — С. 269
17. Павлов О. І. Типізація сільських територій за рівнем їх урбанізованості // Вісн. НАДУ. — 2005. — № 2. — С. 267.
18. Пістун М. Д. Місцеве самоврядування в територіальній організації локального і місцевого рівнів управління соціально-економічним розвитком України // Часопис соціально-економічної географії / М. Д. Пістун. – Харків, 2008. – Вип. 4 (1). – С. 21–28
19. Пістун М. Д. Основні положення концепції регіонального розвитку України : суспільно-географічний аспект / М. Д. Пістун // Український географічний журнал. – 2008. – № 4. – С. 22–27.
20. Про концепцію сталого розвитку населених пунктів : Постанова Верховної Ради України / Верховна Рада України // Офіційний вісник України. – 2000. – № 1. – С. 29–40.

21. Про основні засади розвитку соціальної сфери села : Указ Президента України // Урядовий кур'єр. – 2001. – 24 січня. – С. 12–14.
22. Прокопа І. Сільські території України: дослідження і регулювання розвитку // Економіка України. — 2007. — № 6 (547). — С. 53.
23. Регіональне розселення в Україні : стан і прогноз : [монографія] / [А. І. Доценко, В. Т. Зінич, О. Т. Великохатько, В. Л. Танцюра, Т. Г. Кравцова]. – К. : РВПС України НАН України, 2007. – 376 с.
24. Руснак А.В. Функції, завдання, чинники функціонування та сталого розвитку сільських територій. Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Економічні науки. 2012. Вип. 1. Т. 2. С. 244–248.
25. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій в контексті забезпечення економічної стабільності держави: / П.Т. Саблук // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: матер. VII річних зборів Всеукраїнського конгресу вчених економістів-аграрників. – К., 2005.– 19 с.
26. Саблук П.Т. Розвиток сільських територій – запорука відродження аграрної України / П.Т. Саблук // Вісн. аграр. науки. – 2006. - №5. – С. 21-23.
27. Саковець Т. О. Демографічні проблеми сільських поселень Волинської області / Т. О. Саковець // Шевченківська весна – 2021: географія / Т. О. Саковець. – Київ: «Фенікс», 2021. – (Шевченківська весна – 2021. Географія: Збірник наукових праць XIX міжнародної наукової міждисциплінарної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених.). – С. 94–97.
28. Саковець Т. О. Стан здоров'я населення сільських поселень Волинської області [Текст] / Т. О. Саковець // «Фундаментальні та прикладні аспекти сучасних наукових досліджень» (м. Миколаїв, 29-30 квітня 2021 р.). — Херсон : Видавничий дім "Гельветика", 2021

29. Славов В. П., Коваленко О. В. Економіко-енергетична система сталого розвитку сільських територій / В. П. Славов, О. В. Коваленко // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 9. – С. 68–71.
30. Соціальна географія: підручник / за ред. Л. Немець та К. Мезенцева. – Київ : Фенікс, 2019. – 304 с.
31. Соціально-економічний розвиток поселень агропромислового регіону в умовах трансформації суспільства. / І. Д. Ілляш, Д. В. Ткач. – Тернопіль : Астон, 2013. – 204 с.
32. Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: Матеріали до Сьомих річних зборів Всеукр. конгр. вчених економістів-аграрників, 9–10 листоп. 2005 р. — К.: УААН ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2005. — С. 11. 9
33. Стратегічне планування місцевого розвитку. Практичний посібник / [Берданова О., Вакуленко В.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія-А». – 2012. – 88 с.
34. Стратегічне планування у громаді (навчальний модуль) / Анатолій Ткачук, Василь Кашевський, Петро Мавко. – К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. – 96 с.
35. Топчієв О. Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навч. посіб. — Одеса.: Астропринт, 2005. — С. 175, 176.
36. Трегобчук В. М. Актуальні проблеми сталого розвитку сільських територій // Соціально-економічні проблеми розвитку українського села і сільських територій: Матеріали Сьомих річних зборів Всеукраїнського конгр. вчен. економістів-аграрників, Київ, 9-10 лист. 2005 р. С. 69–76
37. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії: Підручник. — Львів: ЛНУ, 2003. — С. 186.
38. Шаров Ю.П. Стратегічне планування та реалізація політики на центральному, регіональному та місцевому рівнях: Навч. посібник / Ю.П. Шаров. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 56 с.

39. Юрчишин В.Ю. Сільський розвиток: основи методології та організації/ В. Юрчишин, О. Онищенко// Економіка України. – 2006. - №10 – С. 4-13.
40. Дишлюк Н. І. Особливості регіонального розвитку сільських територій України / Н. І. Дишлюк. [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/nvnau_eamb/2010_154_3/10dni.pdf
41. Дудзяк О. А. Загальна методологія дослідження розвитку сільських територій [Електронний ресурс] / О. А. Дудзяк // Науково-виробничий журнал "Інноваційна економіка" №74. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: [file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87/Downloads/267-597-1-SM%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/%D0%9A%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%87/Downloads/267-597-1-SM%20(1).pdf).
42. Історії успіху територіальних громад Волинської області [Електронний ресурс] // Децентралізація – Режим доступу до ресурсу: https://decentralization.gov.ua/areas/0332/success_stories.
43. Павлов О. І. Сільські території: теоретико-методологічні засади дослідження [Електронний ресурс] / О. Павлов // Регіональна історія України. Збірник наукових статей. Випуск 3. — С. 113–132. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: <http://history.org.ua/JournALL/regions/3/5.pdf>.
44. Про планування територіальної інфраструктури сільської місцевості: Проект Закону України від 07.04.2005 № 7334. [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=7334&skl=5.
45. Про упорядкування сільської поселенської мережі, поглиблення принципів місцевого самоврядування у сільській місцевості та сприяння деурбанізації народонаселення: Проект Закону України від 05.02.2009 № 4028. [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF33W00A.html.
46. Про сільське господарство: Проект Закону України від 27.01.2012. [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: www.uniflor.biz/law/zakon-ukrajiny-pro-silskehospodarstvo.html.

47. Про сільськогосподарську дорадчу діяльність: Закон України від 17.06.2004 № 1807-IV. [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1807-15>.
48. Про стимулювання розвитку регіонів: Закон України від 08.09.2005 № 2850-IV. [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2850-15>.
49. Про регулювання містобудівної діяльності: Закон України від 17.02.2011 № 3038-VI. [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/3038-17>.
50. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.09.2015 № 995-р. [Електронний ресурс] /Режим доступу до ресурсу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80>.
51. Руснак А. В. Функції, завдання, чинники функціонування та сталого розвитку сільських територій /ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»[Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Chem_Biol/Nppdaa/econ/2012_2/244.pdf
52. Стратегія розвитку Волинської області на період до 2027 року [Електронний ресурс] // Управління економічного розвитку та торгівлі. – 2020. – Режим доступу до ресурсу: <https://voladm.gov.ua/article/strategiya-rozvitku-volinskoji-oblasti-na-period-do-2027-roku/>.
53. Талавирия М. П. Розвиток сільських територій в умовах децентралізації [Електронний ресурс] / М. П. Талавирия, А. О. Горай // Економіка АПК № 11. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: http://eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/2018/11/eapk_2018_11_p_75_79.pdf.
54. Територіальні громади Волинської області [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://decentralization.gov.ua/newgromada?area_id=2®ion_id=&otg_type_id=&year=&sort_by_square=&sort_by_population=&sort_by_count=.

55. Тимошенко М. М. Методичні засади оцінки сталого розвитку сільських територій: алгоритм, структурна схема та інструментарій дослідження [Електронний ресурс] / М. М. Тимошенко // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/44.pdf>.
56. Хомюк Н. Л. Особливості формування категорії «сільські території» [Електронний ресурс] / Н. Л. Хомюк // Міжнародні економічні відносини та світове господарство – Випуск 17, частина 2 – 2018 – с. 117-120 – Режим доступу до ресурсу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/17_2_2018ua/28.pdf.

ДОДАТКИ

**Таблиця А. 3. Чисельність наявного населення у сільській місцевості
Волинської області**

	Чисель- ність насе- лення на 1 січня 2019р.	Зміни за 2019р.			Чисель- ність насе- лення на 1 січня 2020р.	1 січня 2020р. у % до 1 січня 2019р.
		загаль- ний приріст (скоро- чення)	природ- ний приріст (скоро- чення)	міграцій- ний приріст (скоро- чення)		
Сільська місцевість						
Волинська область	494651	-2409	-1729	-680	492242	99,5
райони						
Володимир- Волинський	22716	-267	-78	-189	22449	98,8
Горохівський	35920	-440	-284	-156	35480	98,8
Іваничівський	25140	-303	-234	-69	24837	98,8
Камінь-Каширський	51560	-118	82	-200	51442	99,8
Ківерцівський	40165	-198	-119	-79	39967	99,5
Ковельський	31901	-33	-151	118	31868	99,9
Локачинський	18056	-245	-124	-121	17811	98,6
Луцький	59907	921	2	919	60828	101,5
Любешівський	29763	-339	-56	-283	29424	98,9
Любомльський	25392	-211	-159	-52	25181	99,2
Маневицький	39097	-345	-117	-228	38752	99,1
Ратнівський	37834	-162	-77	-85	37672	99,6
Рожищенський	23920	-211	-137	-74	23709	99,1
Старовижівський	24743	-210	-123	-87	24533	99,2
Турійський	17161	-189	-106	-83	16972	98,9
Шацький	11376	-59	-48	-11	11317	99,5

Складено на основі [3]

Додаток Б

Таблиця Б. 3.Смертність населення за статтю та причинами смерті в сільській місцевості у Волинській області, 2019 р.

	Коди причин смерті за МКХ-10	Кількість померлих, осіб			На 100 тис. наявного населення		
		обидві статі	чоловіки	жінки	обидві статі	чоловіки	жінки
Сільська місцевість							
Всього	A00–Y89	7306	3647	3659	1480,6	1524,1	1439,6
Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	A00-B99	102	80	22	20,7	33,4	8,7
з них							
туберкульоз	A15-A19	71	67	4	14,4	28,0	1,6
хвороба, зумовлена вірусом імунодефіциту людини (ВІЛ)	B20-B24	18	8	10	3,6	3,3	3,9
Новоутворення	C00-D48	699	438	261	141,7	183,1	102,7
Хвороби крові й кровотворних органів та окремі порушення із залученням імунного механізму	D50-D89	4	2	2	0,8	0,8	0,8
Ендокринні хвороби, розлади харчування та порушення обміну речовин	E00-E90	30	13	17	6,1	5,4	6,7
Розлади психіки та поведінки	F00-F99	15	13	2	3,0	5,4	0,8
з них							
розлади психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю	F10	14	12	2	2,8	5,0	0,8
Хвороби нервової системи	G00-G99	57	43	14	11,5	18,0	5,5
Хвороби вуха та сосковидного відростка	H60-H95	–	–	–	–	–	–
Хвороби системи кровообігу	I00-I99	5086	2127	2959	1030,7	888,9	1164,2
з них							
алкогольна кардіоміопатія	I42,6	38	35	3	7,7	14,6	1,2
Хвороби органів дихання	J00-J99	233	179	54	47,2	74,8	21,2
Хвороби органів травлення	K00-K93	332	242	90	67,3	101,1	35,4

Продовження таблиці Б.3

з них							
алкогольна хвороба печінки	K70	58	44	14	11,8	18,4	5,5
Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	L00-L99	4	4	–	0,8	1,7	–
Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	M00-M99	5	2	3	1,0	0,8	1,2
Хвороби сечостатевої системи	N00-N99	33	19	14	6,7	8,0	5,5
Ускладнення при вагітності, пологах та у післяпологовому періоді	O00-O99	–	–	–	–	–	–
Окремі стани, що виникають у перинатальному періоді	P00-P96	24	16	8	4,9	6,7	3,1
Природжені вади розвитку, деформації та хромосомні аномалії	Q00-Q99	13	7	6	2,6	2,9	2,4
Неуточнені та невідомі причини смерті	R00-R99	191	59	132	38,7	24,7	51,9
Зовнішні причини смерті	V01-Y98	478	403	75	96,9	168,4	29,5
з них							
транспортні нещасні випадки	V01-V99	87	71	16	17,6	29,7	6,3
випадкові утоплення та занурення у воду	W65-W74	45	42	3	9,1	17,6	1,2
випадкові отруєння, спричинені отруйними речовинами	X40-X49	81	66	15	16,4	27,6	5,9
навмисні самоушкодження	X60-X84	91	78	13	18,4	32,6	5,1
наслідки нападу з метою убивства чи нанесення ушкодження	X85-Y09	11	8	3	2,2	3,3	1,2

Складено на основі [3]

Додаток В

Таблиця В. 3. Розподіл померлих за окремими причинами смерті у сільській місцевості Волинської області по районах у 2019 році

	Всього	У тому числі					
		деякі інфекційні та паразитарні хвороби	новоутворення	хвороби системи кровообігу	хвороби органів дихання	хвороби органів травлення	зовнішні причини смерті
Сільська місцевість							
Волинська область	7306	102	699	5086	233	332	478
райони							
Володимир-Волинський	342	6	28	248	2	21	24
Горохівський	622	8	62	352	17	17	41
Іваничівський	422	2	40	297	6	10	31
Камінь-Каширський	575	9	66	386	24	28	36
Ківерцівський	601	9	61	391	38	35	35
Ковельський	546	8	27	432	17	17	29
Локачинський	296	2	28	234	2	8	12
Луцький	745	12	83	507	18	48	55
Любешівський	393	5	46	258	6	23	25
Любомльський	417	4	46	304	15	14	28
Маневицький	561	10	50	411	16	26	38
Ратнівський	540	12	57	387	9	21	40
Рожищенський	394	5	34	270	10	27	27
Старовижівський	386	4	28	275	27	13	35
Турійський	305	4	34	218	14	16	11
Шацький	161	2	9	116	12	8	11

Складено на основі [3]

Додаток Г

Таблиця Г. 3. Стан соціальної інфраструктури у малих сільських поселеннях Рожищенського району Волинської області (за даними соціологічного опитування), 2021 р.

Населений пункт	Стан закладів дошкільної освіти	Стан закладів середньої освіти	Стан закладів охорони здоров'я	Стан закладів культури	Стан засобів закладів зв'язку	Стан якості доріг, які сполучають село з районним/обласним центром
с. Сокіл	Дитячий садок потребує косметичного ремонту	Приміщення потребує ремонту (потрібна нова школа)	Амбулаторія знаходиться у задовільному стані	Клуб потребує ремонту	Поштове відділення потребує ремонту	Дорожнє покриття повністю зруйноване
с. Оленівка	відсутній	Приміщення школи з косметичним ремонтом	відсутній	Клуб потребує ремонту	відсутній	Дорожнє покриття повністю зруйноване
с. Кобче	відсутній	Приміщення потребує ремонту	відсутній	Приміщення наявне, але не функціонує за призначенням	відсутній	Дорожнє покриття повністю зруйноване
с. Навіз	Стан ремонту задовільний, але не вистачає зручностей (працює сезонно)	Приміщення школи потребує ремонту	Приміщення потребує ремонту	Приміщення потребує ремонту	Приміщення потребує ремонту	Дорожнє покриття повністю зруйноване
с. Духче	відсутній	Приміщення школи з новим ремонтом	відсутній	Приміщення наявне, але функціонує за призначенням	відсутній	Дорожнє покриття повністю зруйноване
с. Топільне	В садочку зроблений хороший ремонт та є усі необхідні зручності для дітей	Приміщення школи з новим ремонтом	відсутній	Приміщення потребує ремонту	Приміщення потребує ремонту	Значна частина дорожнього покриття зруйнована
с. Літогоща	Дитячий садок потребує косметичного ремонту	Приміщення потребує ремонту	Приміщення потребує ремонту та	Приміщення потребує ремонту	Приміщення потребує ремонту	Ні, дорожнє покриття повністю зруйноване
с. Дмитрівка	відсутній	відсутній	відсутній	відсутній	відсутній	Дорожнє покриття повністю зруйноване
с. Ясенівка	Дитячий садок потребує косметичного ремонту	Приміщення школи з новим ремонтом та забезпечене усіма необхідними засобами для навчання	Приміщення знаходиться у задовільному стані,	Приміщення наявне, але не функціонує за призначенням	Приміщення знаходиться в задовільному стані	Ні, дорожнє покриття повністю зруйноване
с. Переспа	Стан ремонту задовільний, але не вистачає зручностей	Приміщення школи з ремонтом	Приміщення з хорошим ремонтом	Приміщення потребує ремонту	Приміщення знаходиться в задовільному стані	Дорожнє покриття знаходиться в хорошому стані

Складено автором на основі соціологічного опитування

Додаток Д

**Таблиця Д. 3. Грошові доходи і сукупні ресурси домогосподарств
Волинської області у 2018 р.**

	У середньому за місяць у розрахунку на одне домогосподарство, грн			Структура сукупних ресурсів (відсотків)		
	Всі домо- госпо- дарства	у тому числі, які проживають		Всі домо- госпо- дарст ва	у тому числі, які проживають	
		у міській місцевості	у сільській місцевості		у міській місцевості	у сільській місцевості
Оплата праці	6135,70	6431,03	5812,83	46,9	50,0	43,6
Доходи від підприємницької діяльності та самозайнятості	293,28	444,51	127,96	2,2	3,5	0,9
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	504,74	7,42	1048,44	3,8	0,1	7,9
Доходи від власності (дивіденди від акцій та інших цінних паперів, відсотки по вкладах, доходи від здачі внайми нерухомості тощо)	33,08	-	69,25	0,2	-	0,5
Пенсії	1837,47	1551,38	2150,22	14,0	12,1	16,1
Стипендії	21,98	19,16	25,06	0,2	0,1	0,2
Допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою	513,97	596,93	423,26	4,0	4,7	3,3
<i>у тому числі:</i>						
допомога по безробіттю	9,46	2,61	16,96	0,1	0,0	0,1
допомога малозабезпеченим сім'ям	28,28	11,47	46,66	0,2	0,1	0,4
допомоги на дітей	292,53	348,44	231,40	2,2	2,7	1,8
субсидії та пільги готівкою на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива	127,78	192,20	57,34	1,0	1,5	0,4
інші	55,92	42,21	70,90	0,5	0,4	0,6
Грошова допомога від родичів та інших осіб	335,68	324,14	348,29	2,6	2,5	2,6
Аліменти	8,15	-	17,06	0,1	-	0,1
Інші грошові доходи	1828,46	2598,01	987,16	14,0	20,2	7,4
Грошові доходи	11512,5 1	11972,58	11009,53	88,0	93,2	82,6
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	1057,08	378,29	1799,14	8,1	2,9	13,5
Пільги та субсидії безготівкові на оплату житлово-комунальних послуг, електроенергії та палива	55,83	72,46	37,64	0,5	0,6	0,3
Пільги безготівкові на оплату товарів та послуг з охорони здоров'я, туристичних послуг, путівок на бази відпочинку тощо	34,55	46,77	21,17	0,3	0,4	0,2
Пільги безготівкові на оплату послуг транспорту, зв'язку	10,71	18,50	2,21	0,1	0,1	0,0
Грошова оцінка допомоги від родичів та інших осіб продовольчими товарами	275,92	325,50	221,72	2,1	2,5	1,7

Продовження таблиці Д.3

Негрошові доходи	1434,09	841,52	2081,88	11,1	6,5	15,7
Всього загальних доходів	12946,60	12814,10	13091,41	99,1	99,7	98,3
Доходи від продажу особистого і домашнього майна	6,31	11,81	0,29	0,0	0,1	0,0
Доходи від продажу нерухомості	-	-	-	-	-	-
Використання заощаджень, позики, повернені домогосподарству борги	123,06	24,64	230,66	0,9	0,2	1,7
Всього сукупних ресурсів	13075,97	12850,55	13322,36	100,0	100,0	100,0
Кількість домогосподарств (тисяч)	335,4	175,2	160,2			
Середній еквівалентний розмір домогосподарства (осіб)	2,42	2,38	2,47			
Кількість обстежених домогосподарств	263	133	130			

Складено на основі [3]

Додаток Е

Таблиця Е. 3. Розподіл домогосподарств за рівнем середньодушових еквівалентних грошових доходів у Волинській області (у середньому за місяць, %)

	Всі домогосподарства	у тому числі, які проживають	
		у міській місцевості	у сільській місцевості
Всі домогосподарства	100,0	100,0	100,0
<i>Із середньодушовими еквівалентними грошовими доходами у місяць, грн</i>			
до 3000,0	27,5	26,8	28,3
3000,1-4000,0	22,9	20,1	26,1
4000,1-5000,0	15,8	19,0	12,4
5000,1-6000,0	13,6	16,1	10,8
6000,1-7000,0	5,2	2,6	8,2
7000,1-8000,0	6,8	4,9	8,9
8000,1-9000,0	4,7	6,0	3,2
9000,1-10000,0	0,2	-	0,4
10000,1-11000,0	1,2	1,3	1,0
11000,1-12000,0	0,2	0,3	-
понад 12000,0	1,9	2,9	0,7
<i>Довідково:</i>			
Середній рівень середньодушових еквівалентних грошових доходів, грн	4757,24	5030,50	4457,30
50% середнього рівня середньодушових еквівалентних грошових доходів, грн	2378,62	2515,25	2228,65
Медіанний рівень середньодушових еквівалентних грошових доходів, грн	4058,65	4120,08	3962,42
50% медіанного рівня середньодушових еквівалентних грошових доходів, грн	2029,33	2060,04	1981,21
60% медіанного рівня середньодушових еквівалентних грошових доходів, грн	2435,19	2472,05	2377,45
75% медіанного рівня середньодушових еквівалентних грошових доходів, грн	3043,99	3090,06	2971,82

Складено на основі [3]

Додаток Ж

Таблиця Ж. 3. Споживання продуктів харчування в домогосподарствах Волинської області у 2018 р.

	Всі домогосподарства	<i>(у середньому за місяць у розрахунку на одну особу, кг)</i>	
		у тому числі, які проживають	
		у міській місцевості	у сільській місцевості
Хліб і хлібні продукти	8,8	7,7	9,8
М'ясо і м'ясопродукти (в перерахунку на м'ясо)	4,3	4,3	4,3
Риба і рибопродукти	1,6	1,6	1,6
Молоко та сир (в перерахунку на молоко)	13,2	10,3	16,1
Яйця, штук	17	16	19
Олія і жири			
масло	0,3	0,3	0,3
сало та жири тваринні	0,8	0,6	1,0
олія та інші рослинні жири	1,6	1,4	1,7
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кавуни, дині	4,4	4,8	4,0
Овочі, картопля, гриби	15,6	12,0	19,2
Цукор (включаючи цукор, використаний на кондитерські вироби), мед	2,8	2,5	3,2
<i>Довідково:</i>			
М'ясо, м'ясопродукти та сало (в перерахунку на м'ясо)	5,1	4,9	5,3
Молоко, молокопродукти та масло (в перерахунку на молоко)	18,6	15,7	21,6
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	3,3	3,8	2,8
Картопля	8,6	6,1	11,2
Овочі і баштанні (кавуни, дині)	8,1	6,9	9,2

Складено на основі [3]

Додаток К

Таблиця К. 3. Частка спожитих продуктів харчування, вироблених в особистих підсобних господарствах Волинської області, 2018 р.

	Всі домогосподарства	<i>(у середньому за місяць, відсотків)</i>	
		у тому числі, які проживають	
		у міській місцевості	у сільській місцевості
Хліб і хлібні продукти	3,4	0,1	5,9
М'ясо і м'ясопродукти (в перерахунку на м'ясо)	31,1	11,9	50,2
Риба і рибопродукти	2,5	2,4	2,6
Молоко та сир (в перерахунку на молоко)	42,8	1,0	69,9
Яйця	71,7	32,8	100,0
Олія і жири			
масло	12,1	0,2	23,2
сало та жири тваринні	46,7	14,3	68,5
олія та інші рослинні жири	-	-	-
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград, кавуни, дині	16,1	6,6	27,5
Овочі, картопля, гриби	81,5	47,0	100,0
Цукор (включаючи цукор, використаний на кондитерські вироби), мед	5,1	2,9	6,9
<i>Довідково:</i>			
М'ясо, м'ясопродукти та сало (в перерахунку на м'ясо)	33,6	12,2	53,6
Молоко, молокопродукти та масло (в перерахунку на молоко)	34,3	0,7	58,8
Фрукти, ягоди, горіхи, виноград	21,5	8,4	39,2
Картопля	91,7	60,3	100,0
Овочі і баштанні (кавуни, дині)	53,3	28,1	72,3

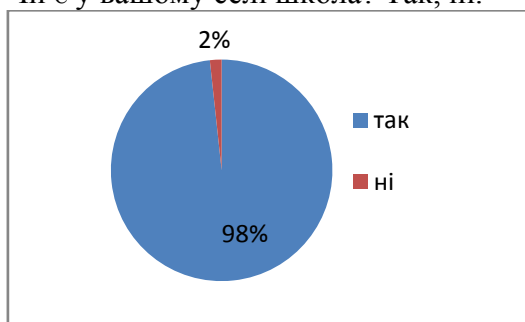
Складено на основі [3]

Результати соціологічного опитування сільського населення

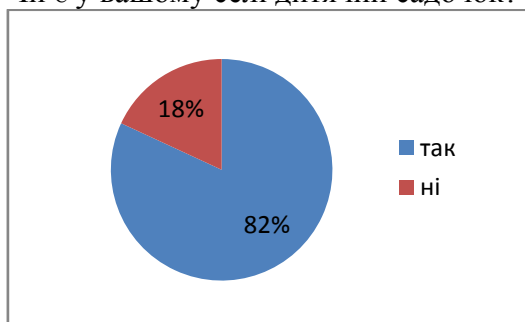
В опитуванні прийняв участь 1251 респондент з 10 сіл Рожищенського району Волинської області. З 10 населених пунктів 5 належать до категорії малих сільських поселень, а саме села: Оленівка, Кобче, Літогища, Дмитрівка, Ясенівка.

Населений пункт	Кількість респондентів
с. Сокіл	276
с. Оленівка	38
с. Кобче	31
с. Навіз	310
с. Духче	90
с. Топільне	149
с. Літогища	35
с. Дмитрівка	20
с. Ясенівка	104
с. Переспа	198
	1251

1. Вкажіть район, у якому ви проживаєте (тільки Волинська область). Рожищенський.
2. Вкажіть село, у якому ви проживаєте.
3. Чи є у вашому селі школа? Так, ні.

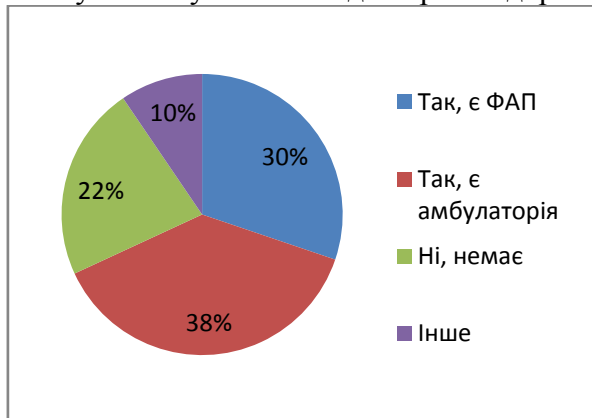

4. В якому стані знаходиться приміщення школи у вашому селі?
 - Приміщення школи з новим ремонтом та забезпечене усіма необхідними засобами для навчання (має спортивну залу, комп'ютерний клас, їдальню, туалет у приміщенні) – 40,2%.
 - Приміщення школи з ремонтом, але не має спортивної зали/комп'ютерного класу/їдальні/туалету у приміщенні – 11,6%.
 - Приміщення потребує ремонту – 37,5%.
 - Свій варіант – 10,7%.
5. Чи є у вашому селі дитячий садочок? Так, ні.

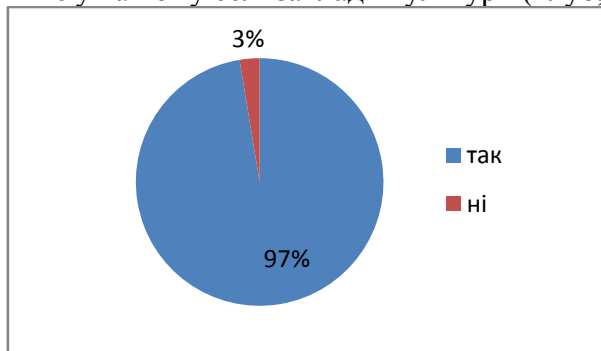
6. В якому стані знаходиться приміщення дитячого садочку у вашому селі?
- В садочку зроблений хороший ремонт та є усі необхідні зручності для дітей – 32,7%.
 - Стан ремонту є задовільним, але не вистачає зручностей (вказіть, будь ласка, під цим питанням яких) – 15,3%.
 - Дитячий садок потребує косметичного ремонту – 24,5%.
 - Дитячий садок потребує капітального ремонту – 17,3%.
 - Свій варіант – 10,2%.

7. Чи є у вашому селі заклад охорони здоров'я?

8. В якому стані знаходиться приміщення закладів охорони здоров'я у вашому селі?
- Приміщення з хорошим ремонтом та забезпечене усім необхідними для здійснення свого цільового призначення – 17,3%.
 - Приміщення знаходиться у задовільному стані, але не забезпечене відповідними засобами для здійснення свого цільового призначення – 29,6%.
 - Приміщення потребує ремонту та розширення спектру надання послуг і засобів для охорони здоров'я населення – 37,8%.
 - Свій варіант – 15,3%.

9. Чи є у вашому селі заклади культури (клуб, будинок культури, тощо)? Так, ні.

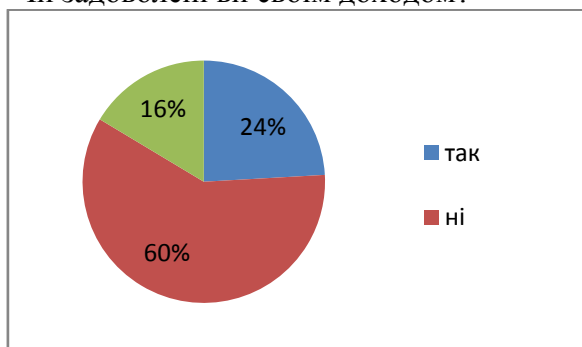

10. Яким є стан приміщення закладів культури у вашому селі?
- Приміщення нове або з хорошим ремонтом – 4,4%.
 - Приміщення знаходиться у задовільному стані – 15,9%.
 - Приміщення потребує ремонту – 66,5%.
 - Приміщення наявне, але не функціонує за призначенням – 14,2%.

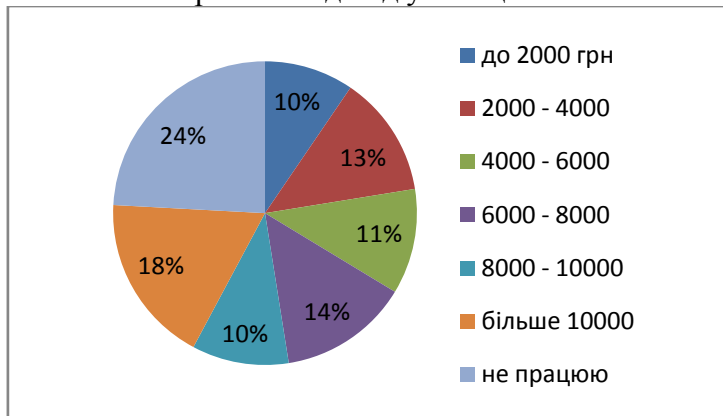
11. Чи є у вашому закладі засобів зв'язку (пошта або пересувне відділення поштового зв'язку)? Так, ні, не знаю.

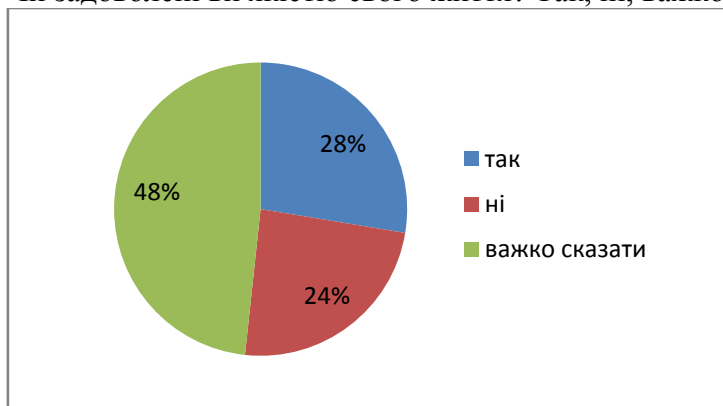
12. В якому стані знаходиться приміщення засобів зв'язку?
- Приміщення нове або має хороший ремонт – 2,9%.
 - Приміщення знаходиться в задовільному стані – 53,3%.
 - Приміщення потребує ремонту – 43,8%.
13. Чи задоволені ви якістю доріг, які сполучають ваше село з районним або обласним центром?
- Так, цілком задоволений - (на) – 4,3%.
 - Ні, значна частина дорожнього покриття зруйнована – 18,1%.
 - Ні, дорожнє покриття повністю зруйноване – 75%.
 - У нас ґрунтова дорога – 2,6%.
14. У якій сфері економічної діяльності ви працюєте?
- Сільське, лісове, рибне господарство – 2,6%.
 - Переробна промисловість – 0,9%.
 - Охорона здоров'я – 4,3%.
 - ІТ-сфера – 0,9%.
 - Освіта і наука – 15,5%.
 - Торгівля – 8,6%.
 - Транспорт – 4,3%.
 - Комунальне господарство – 1,7%.
 - Державне управління й оборона – 6%.
 - Громадське харчування – 2,6%.
 - Я студент, не працюю – 12,1%.
 - Я школяр, не працюю – 3,4%.
 - Не працюю – 17,2%.
 - Свій варіант: в декреті – 3,6%, за кордоном – 3,6%.
15. Чи задоволені ви своїм доходом?

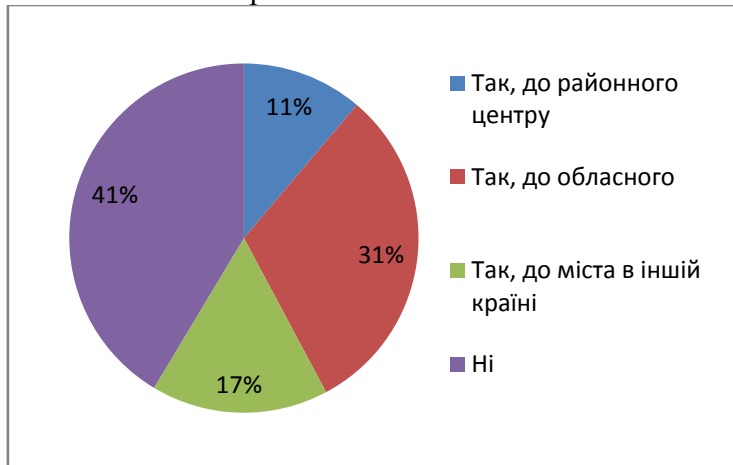
16. Яким є ваш грошовий дохід у місяць?

17. Чи задоволені ви якістю свого життя? Так, ні, важко відповісти.

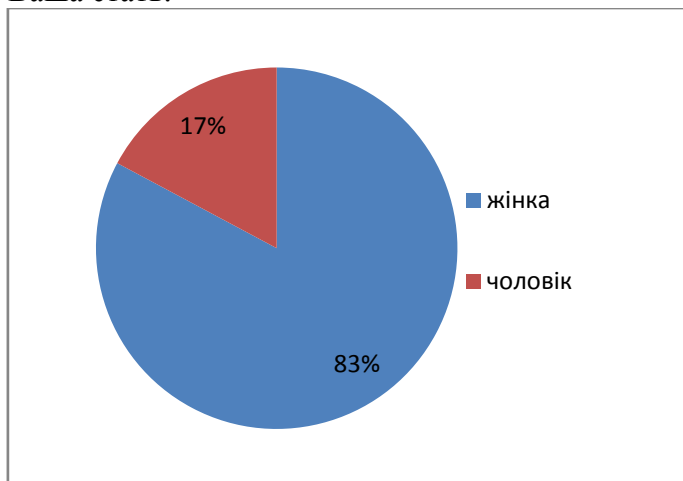
18. Чи хотіли б ви переїхати зі свого села в місто?

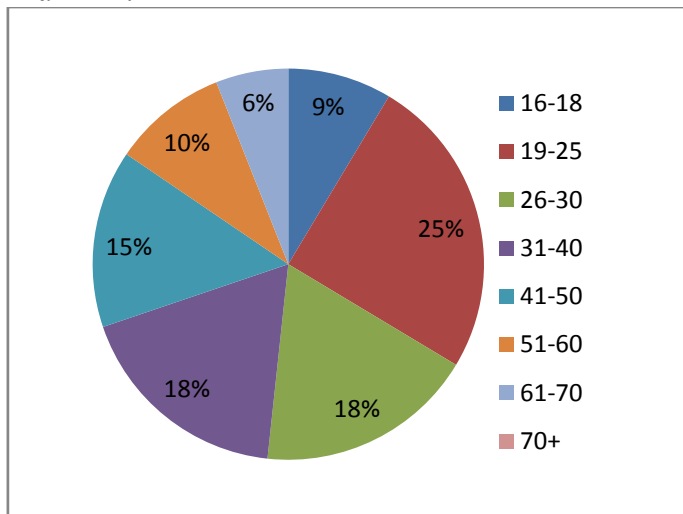
19. Напишіть декілька слів або словосполучень, з якими у вас асоціюється ваше село. Найбільш часто повторювані відповіді: батьківщина, рідне, мальовниче, працювате, затишок, краса природи, дім, погана дорога, біднота.

20. Ваші побажання, щодо покращення життя у вашому селі (найбільш часті відповіді): «ремонт доріг», «покращення інфраструктури», «нова школа», «адекватна ціна на молоко», «увага уряду до проблем села», «наявність робочих місць, зон відпочинку», «дорога, аптека, пошта, банкомат».

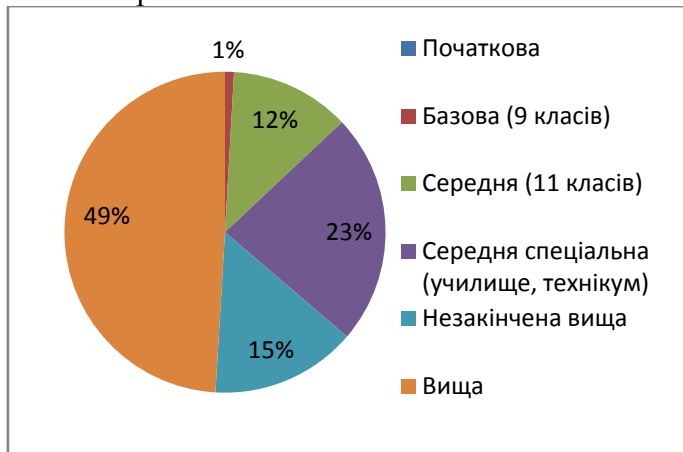
21. Ваша стать.

22. Ваш вік.

23. Вкажіть рівень вашої освіти.

ШАБЛОН ДОКУМЕНТА «СТРАТЕГІЧНИЙ ПЛАН РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ»

ВСТУП

I. Профіль громади:

1.1. Соціально-економічний аналіз стану розвитку територіальної громади;

1.2. Порівняльний аналіз розвитку території;

1.3. Звіт про результати соціологічного аналізу.

II. SWOT-аналіз території.

III. Основні концепції розвитку територіальної громади.

IV. Аналіз існуючих загальнодержавних регіональних і місцевих програм соціально-економічного та просторового розвитку.

V. Стратегічне бачення та пріоритети розвитку територіальної громади.

VI. SWOT-аналіз пріоритетів розвитку.

VII. Характеристика стратегічних цілей розвитку.

VIII. Причинно-наслідковий аналіз досягнення стратегічних цілей.

IX. Оперативні цілі розвитку територіальної громади.

X. Перелік найважливіших проектів у рамках стратегічних та оперативних цілей.

XI. Організація зусиль для ефективного здійснення Стратегічного плану.

XII. Етапи реалізації Стратегічного плану.

XIII. Орієнтовний бюджет для реалізації Стратегічного плану.

XIV. Моніторинг та оцінювання реалізації стратегічного плану:

14.1. Організаційне забезпечення моніторингу та оцінювання;

14.2. Індикатори досягнення цілей стратегічного плану.

ДОДАТКИ

Склад Робочої групи з підготовки стратегічного плану.

Проектні листки.

Додаток Н

Таблиця Н. 3. План дій для проєкту «Дорога життя» (ремонт ділянки автошляху Оленівка-Рожище)

Стратегічна ціль. Підвищення якості життя сільського населення					
Операційна ціль. Розвиток інфраструктури сільських територій					
Завдання. Покращення транспортної доступності для розблокування економічного та соціального розвитку села					
Кроки/дії	Відповідальні	Дата завершення	Ресурси	Потенційні перешкоди	Учасники
Анонс створення проєкту (шляхом реклами) для залучення громади до його розробки	Рожищенська міська громада	червень 2021	Реклама на дошці оголошення, а також на сайті громади 500 грн	Низька зацікавленість населення та недовіра до влади	Рожищенська міська громада ініціативна група на чолі з Саковець Т.О.
Створення проєкту-пропозиції ремонту ділянки дороги Оленівка-Рожище	Рожищенська міська громада, ініціативна група фахівців на чолі з Саковець Т.О.	липень 2021	30 000 грн (оплата за розробку)	Не передбачається	Рожищенська міська громада, ініціативна група на чолі з Саковець Т.О., громада, жителі села Оленівка та прилеглих сіл
Оприлюднення результатів проєкту та проведення громадських слухань	Рожищенська міська громада, ініціативна група на чолі з Саковець Т.О.	серпень 2021	1000 грн (витрати на організацію)	Не передбачається	Рожищенська міська громада, ініціативна група на чолі з Саковець Т.О., громада, жителі села Оленівка та прилеглих сіл
Внесення поправок до проєкту	Рожищенська міська громада	вересень 2021	10 000 грн (витрати на внесення поправок)	Не передбачається	Рожищенська міська громада

Продовження таблиця Н.3.

Оприлюднення остаточної версії проекту та подання її на тендер	Рожищенська міська громада	жовтень 2021	Розміщення на сайті громади	Не передбачається	Рожищенська міська громада, ініціативна група на чолі з Саковець Т.О., громада, жителі села Оленівка та прилеглих сіл
Проведення тендеру	Тендерний комітет	жовтень 2021		Можливі затримки у визначенні підприємства, яке буде реалізовувати проект, через високу конкуренцію у цій сфері.	Рожищенська міська громада, тендерний комітет
Реалізація проекту	За результатами тендеру. ДП «Волинський облавтодор»	листопад 2021	10 000 000 грн	Не передбачається	Рожищенська міська громада, ДП «Волинський облавтодор»